

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Kristina Furlan

NATO – pravna podlaga, struktura in način delovanja njegovih organov

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Kristina Furlan

Mentor: red. prof. dr. Anton Bebler

NATO – pravna podlaga, struktura in način delovanja njegovih organov

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Zahvala

*Za nasvete, strokovno pomoč in usmerjanje pri delu se zahvaljujem mentorju, red. prof. dr.
Antonu Beblerju.*

Zahvala gre tudi staršem, sestri in bratu, posebej pa Gregorju za spodbujanje in podporo.

Roko in Vito, diplomsko delo je namenjeno vama... v spodbudo.

Nato: pravna podlaga, struktura in način delovanja organov

Diplomsko delo govori o Natu, njegovi pravni podlagi, strukturi in načinu delovanja organov. Nato je ena najpomembnejših mednarodnih organizacij, katere začetek sega v obdobje hladne vojne. Ustanovitev zavezništva tako predstavlja medsebojno varnostno povezanost Severne Amerike in Evrope. Osnovni namen Nata je varovanje svobode in varnosti vseh članic s političnimi in vojaškimi sredstvi v skladu s Severnoatlantsko pogodbo in Ustanovno listino Organizacije združenih narodov (UL OZN). Po koncu hladne vojne se je Nato prilagajal na številnih področjih, prevzemal je nove naloge, kot so partnerstva z državami nečlanicami, krizni menedžment ter boj proti terorizmu in se prilagajal v svoji organizacijski strukturi. Zavezništvo je razvilo tudi široko pahljačo dejavnosti in sodelovanja na obrambno-gospodarskem, obrambno-tehnološkem, zdravstvenem, znanstvenem, informacijskem, kulturnem in drugih področjih. Nato se je preoblikoval iz primarno vojaškega zavezništva, njegova osnovna naloga je bila zagotavljati kolektivno obrambo držav članic, v politično varnostno organizacijo, katere delovanje je osredotočeno na sodelovanje in partnerstvo v širšem evroatlantskem prostoru in izven njega. Ob prikazu te teme se bom posvetila tudi sodelovanju Nata z Evropsko unijo (EU).

Ključni pojmi: Nato, zavezništvo, hladna vojna, Evropska unija.

Nato: legal basis, structure and operation of its agencies

The following thesis intends to describe Nato, or more specifically, its legal basis, structure as well as the functioning of its organs. Nato is one of the most important international organization which dates back to the period of Cold War. The main purpose of Nato is to protect the freedom of all its Member States as well as to ensure their security using political and military means in accordance with the North Atlantic Treaty and the Charter of the United Nations (UN Charter). After the Cold War Nato has accomodated itself in many areas, from accepting new functions such as partnerships with non-member states, crisis management and war against terrorism as well as transformation of its organizational structure. The alliance brought about a vast array of activities and cooperation in the fields of defence economics, defence technology, healthcare, science, information, culture and other. Nato has been transformed from a military alliance with its basic role of providing collective security of the member states, into a political-security alliance whose activity is focused on cooperation and partnership in the wider Euro-Atlantic area and beyond it. In accordance to this I will try to focus on cooperation beetwen Nato and the European Union (EU).

Key words: Nato, Alliance, Cold war, European union.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	7
1 UVOD	9
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	10
2.1 Cilji naloge	10
2.2 Hipoteze	10
2.3 Metodologija	11
2.4 Struktura diplomske naloge	11
2.5 Temeljni koncepti in pojmi	12
2.5.1 Nato	12
2.5.2 Zavezništvo	13
2.5.3 Hladna vojna	14
2.5.4 Evropska unija	15
3 NATO	16
3.1 Okoliščine nastanka	16
3.2 Vloga zveze Nato	17
3.3 Nato in hladna vojna	18
3.3.1 Začetno delovanje Nata	18
3.2.2 Varšavski pakt kot protiutež Natu	19
3.2.3 Nato do konca hladne vojne	20
4 SPREMEMBE V MEDNARODNEM POLITIČNO-VARNOSTNEM OKOLJU PO HLADNI VOJNI	22
4.1 Nadaljnji obstoj Nata	23
4.2 Oblikovanje nove strategije in novih nalog zavezništva	25
4.2.1 Londonska in Rimska deklaracija	25
4.2.2 Strateški koncept (1991)	26
4.2.3 Program Partnerstvo za mir	28
4.2.4 Evroatlantski partnerski svet	29
4.2.5 Koncept Skupnih združenih namenskih sil (CJTF)	30
4.2.6 Strateški koncept (1999)	30
4.2.7 Evropska varnostna in obrambna identiteta (EVOI)	32
4.2.8 Obvladovanje kriznih razmer in boj proti terorizmu	33
4.2.9 Prilagajanje novim izzivom	35
4.2.10 Strateški koncept (2010)	36
4.3 Nato in Evropska unija	38
4.3.1 ZEU kot predhodnica varnostnega udejstvovanja EU in razvoj sodelovanja z NATO	38
4.3.2 Sodelovanje med Natom in EU	40
5 ŠIRITEV ZVEZE NATO	43

5.1 Širitev med hladno vojno	44
5.2 Vidiki širitve in merila za vstop v zavezništvo po hladni vojni	46
5.3 Širitev po hladni vojni	52
6 STRUKTURA IN DELOVANJE ORGANOV ZVEZE NATO	54
6.1 Civilne organizacije in strukture	55
6.2 Vojaška organizacija in strukture	58
6.3 Vojaška poveljniška struktura	59
7 ANALIZA SPREMEMB	62
8 SKLEP	66
9 LITERATURA	69
PRILOGI	77
Priloga A: Severnoatlantska pogodba	77
Priloga B: Analiza sprememb v zvezi Nato med hladno vojno in po hladni vojni	81

KAZALO SLIK IN PREGLEDNIC

Slika 2.1: Blokovska delitev Evrope po drugi svetovni vojni	14
Slika 6.1: Organigram civilne in vojaške strukture zveze Nato pred letom 2003	61
Slika 6.2: Organigram civilno-politične in vojaške strukture zveze Nato po letu 2003	61
Preglednica 5.1: Časovni okvir glede kriterijev, obravnavanja ter trajanja postopka sprejemanja novih članic v Nato	53

SEZNAM KRATIC

ANČ	Akcijski načrt za članstvo
BTO	Brussels Treaty Organization (Organizacija bruseljske pogodbe)
CJTF	Combined Joint Task Force (Skupne združene namenske sile)
CPU	Celovite politične usmeritve
DCI	Defence Capabilities Initiative (Pobuda za obrambne zmogljivosti)
DPC	Defence Planning Committee (Odbor za obrambno načrtovanje)
EAPS	Evroatlantski partnerski svet
EU	European Union (Evropska unija)
EVOI	Evropska varnostna in obrambna identiteta
EVOP	Evropska varnostna in obrambna politika
FLRJ	Federativna ljudska republika Jugoslavija
IFOR	Implementation Force (Sile za izvajanje)
ISAF	International Security Assistance Force (Mednarodne varnostne podporne sile)
KFOR	Kosovo Force (Sile za Kosovo)
KVSE	Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi
MCG	Mediterranean Cooperation Group (Skupina za sodelovanje v Sredozemlju)
NACC	North Atlantic Cooperation Council (Severnoatlantski svet za sodelovanje)
NATO (Nato)	North Atlantic Treaty Organization (Organizacija severnoatlantskega sporazuma)
NDR	Nemška demokratična republika
NPG	Nuclear Planning Group (Skupina za jedrsko načrtovanje)
NRF	Nato Response Force (Natove odzivne sile)
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov

PJC	Permanent Joint Council (Stalni skupni svet)
PzM	Partnerstvo za mir
SFOR	Stabilisation Force (Stabilizacijske sile)
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika
SZ	Sovjetska zveza
UL OZN	Ustanovna listina OZN
VS OZN	Varnostni svet OZN
ZDA	Združene države Amerike
ZEU	Zahodnoevropska unija
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija
ZRN	Zvezna republika Nemčija

1 UVOD

Mednarodno pogodbo o ustanovitvi zveze Nato (*North Atlantic Treaty Organization – NATO/Nato*), imenovano Severnoatlantski sporazum (tudi Washingtonska pogodba), so 4. aprila 1949 v Washingtonu slavnostno podpisali zunanji ministri 12. držav: ZDA, Kanade, Velike Britanije, Francije, Italije, Nizozemske, Danske, Belgije, Luksemburga, Norveške, Portugalske in Islandije. Z ratificiranjem sporazuma je bil zgrajen politični in vojaški most čez Atlantik, kar je pomenilo začetek novega obdobja v mednarodni skupnosti.

Nato je mednarodna varnostna organizacija, v kateri države ohranjajo svojo popolno suverenost. Znotraj organizacije se nahajajo ustrezne strukture, ki državam omogočajo posvetovanja in kolektivno sprejemanje odločitev o političnih, varnostnih in gospodarskih, znanstvenih pa tudi nevojaških vprašanjih, ki vplivajo na njihovo varnost.

Po koncu hladne vojne je Nato postal predmet političnih in teoretičnih razprav zaradi njegove varnostne vloge v Evropi, saj Sovjetska zveza (SZ) ni več obstajala in predstavljala grožnje »Zahodu«. Nato se je postopoma preoblikoval iz primarno vojaškega-političnega zavezništva v politično varnostno organizacijo, ki se udejanja pri vodenju mirovnih operacijah tudi izven prostora držav članic. Kot pravi Grizold (2005, 86) je nove oblike delovanja Nata vzpodbudil tudi samoohranitveni interes, kar je zavezništvu omogočilo prilagajanje novemu mednarodnemu geostrateškemu in varnostnemu okolju. Za to je bilo potrebno tudi prilagoditi svojo organizacijsko strukturo ter razširiti članstvo zavezništva. Nove okvirje za delovanje pa je določil tudi 11. september 2001.

Z namenom, da bi zagotovili stabilnost na osnovi splošnih demokratičnih vrednot in spoštovanja človekovih pravic ter vladavine prava v vsej Evropi, zavezništvo neprestano ubira nove pristope. V diplomskem delu se podrobneje posvečam zavezništvu z vidika prilagajanja novemu geostrateškemu okolju po koncu hladne vojne, in sicer raznim fazam delovanja Nata, prevzemanjem novih nalog zavezništva, njegovi širitvi z novimi članicami, s spremembami v organizacijski strukturi ter sodelovanjem z drugimi mednarodnimi organizacijami (kot je na primer EU).

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Cilji naloge

V diplomski nalogi si bom prizadevala doseči naslednje cilje:

- predstaviti pravno podlago, vlogo in namen zveze Nato;
- predstaviti organizacijsko strukturo Nata;
- predstaviti način delovanja organov organizacije Severnoatlantskega sporazuma;
- predstaviti procese sprememb delovanja Nata po hladni vojni;
- predstaviti preraščanje Nata v mednarodno politično varnostno organizacijo z delovanjem zunaj mej držav članic;
- predstaviti nekatere vidike sodelovanja Nata z Evropsko unijo.

2.2 Hipoteze

V diplomski nalogi bom preverila naslednje hipoteze:

H1: *Po koncu hladne vojne si je Nato pri širitvi (sprejemanju novih članic) prizadeval predvsem za večjo legitimnost svojega obstoja kot zavezništva liberalnih demokracij in manj za svojo geostrateško okrepitev.*

H2: *V zadnjih 20. letih je zveza Nato svojo organizacijsko strukturo in naloge uspešno prilagajala novim varnostnim izzivom in spremembam v mednarodnem okolju.*

H3: *Evropska unija na vojaško-obrambnem področju Nata v njegovem delovanju ne omejuje, temveč se njuno sodelovanje vzajemno dopolnjuje in krepi.*

2.3 Metodologija

Pri izdelavi diplomske naloge bom uporabila družboslovne metode raziskovanja. Temeljni pristop mojega raziskovanja bo metoda analize in interpretacije pisnih virov. Z njo bom analizirala in interpretirala primarne in sekundarne pisne vire, kjer se bom opirala na verodostojne domače in tuje pisne vire ter spletne strani različnih mednarodnih institucij. Uporabila bom tudi deskriptivno metodo, s katero bom opisovala predmet proučevanja diplomske naloge. Ta zahteva uporabo kronološkega pristopa, zato si bom z zgodovinsko analizo pomagala pri predstavitvi sprememb na področju zveze Nato. Poslužila se bom tudi metode kompilacije, s katero bom povzemala stališča kompetentnih avtorjev z obravnavanega področja in s tem dokazovala lastne trditve oziroma ideje. S primerjalno metodo bom primerjala ugotovitve iz izbranih pisnih virov glede prekrivanja raznih področij in sodelovanja med zvezo Nato in Evropsko unijo.

2.4 Struktura diplomske naloge

Diplomsko delo je razdeljeno na tri dele. Prvi del je uvod, ki bralcu omogoči, da se seznanijo z vsebino diplomskega dela. Zajema identifikacijo problema in hipoteze, katere preverjam v svojem diplomskem delu. Nato sledi metodologija, katero uporabljam za doseg želenih ciljev proučevanja in opredelitev temeljnih konceptov in pojmov, ki so nujni za razumevanje pričujočega diplomskega dela. Drugi del predstavlja jedro diplomske naloge. Sestavljata ga osrednje besedilo oziroma analiza predmeta proučevanja. Ta del je razdeljen na več poglavij oziroma podpoglavij, ki smiselno povezujejo posamezna tematska področja proučevanja in omogočajo lažji vpogled in razumevanje diplomskega dela. Glavno raziskovalno področje mojega diplomskega dela je pravna podlaga, notranja struktura in način delovanja organov zveze Nato, pri čemer se bom osredotočila tudi na Natove probleme delovanja in sodelovanje z Evropsko unijo. Ta del bom zaključila s potrditvijo oziroma zavrnitvijo hipotez, ki sem si jih zastavila pred pisanjem diplomske naloge. Tretji del diplomske naloge predstavlja zaključek, ki vsebuje strnjen povzetek diplomskega dela, evalvacijo hipotez in združitve ugibanj z ugotovitvami glede predmeta proučevanja oziroma delovanja zveze Nato. Za konec sem

navedla še uporabljeno literaturo, ki je nepogrešljiv sestavni del in s katero sem si pomagala pri pisanju tega dela.

2.5 Temeljni koncepti in pojmi

2.5.1 Nato

S Severoatlantskim sporazumom je bila 4. aprila 1949 v Washingtonu ustanovljena zveza samostojnih držav, katere skupni interes je bil ohranjanje miru in svobode, zemeljske celovitosti, politične neodvisnosti in varnosti. Ustanovljena je bila na osnovi 51. člena Ustanovne listine Organizacije združenih narodov (UL OZN), »ki potrjuje osnovno pravico neodvisnih držav do individualne ali kolektivne obrambe«. Vse od nastanka si je zavezništvo prizadevalo za pravično in trajno miroljubno ureditev v Evropi, ki bi temeljila na skupnih vrednotah demokracije, človekovih pravicah in vladavini prava. Nato zagotavlja strukturo, ki omogoča uresničevanje ciljev zavezništva. Je medvladna organizacija, v kateri države ohranijo svojo popolno suverenost in samostojnost. Organizacija je forum, znotraj katerega se članice posvetujejo o kateri koli temi, ki se jim zdi pomembna, in sprejemajo odločitve o političnih in vojaških vprašanjih, ki vplivajo na njihovo varnost. Ponuja tudi ustrezne strukture za lažje medsebojno posvetovanje in sodelovanje na političnem, vojaškem in gospodarskem področju ter na znanstvenem in marsikaterem drugem nevojaškem področju (Nato 2001, 30–31).

Osnovno načelo je nedeljivost varnosti članic, zato imajo te enake obveznosti v skladu z določili sporazuma. To načelo omogoča uveljavljanje kolektivne varnosti vseh članic, kar izboljšuje možnosti za uresničevanje tudi nacionalnovarnostnih ciljev. Temu služijo skupna posvetovanja in sprejemanje skupnih odločitev o vseh zadevah, ki ogrožajo varnost, suverenost in zemeljsko celovitost.

Organizacija se je spreminjala v skladu z interesi in potrebami držav zaveznic, pa tudi glede na spreminjanje oblik groženj. Po koncu hladne vojne je nevarnost splošne vojne v Evropi praktično izginila, pojavile pa so se nove oblike groženj, kot so medetnični konflikti, politična in gospodarska nestabilnost, širjenje jedrskega, biološkega in kemičnega orožja ter terorizem.

Širitev kroga nalog na omenjena področja je zahtevala prilagoditev zmogljivosti v zavezništvu (Nato 2013).

2.5.2 Zavezništvo

Zavezništvo predstavlja formalni odnos, opredeljen s pogodbo, s katero se države sporazumejo glede zagotavljanja vojaške in druge pomoči v primeru ogrožanja ter doseganja skupnih ciljev. Sklepanje zavezništev predpostavlja obstoj dejanskega ali potencialnega nasprotnika. Danes se takšna nasprotovanja v odnosih med evropskimi državami ne pojavljajo, jasno identifikacijo nasprotnika zamenjujejo manj določljive grožnje varnosti. Nasprotno pa se uveljavljajo koncepti zagotavljanja varnosti s sodelovanjem in z integracijo v mednarodne institucije. V takšnih razmerah bi sklepanje zavezništev predstavljalo anahronizem (pojav ali dejstvo, ki ni v skladu s časom ali razmerami, v katerih nastopa), lahko pa celo nevarnost, saj zavezništva spodbujajo protizavezništva (Vlada RS 2002a).

Vinko Vegič (Vegič 1999, 999) pravi, da je varnost malih držav¹ v dokajšnji meri odvisna od opore na zunanje dejavnike, pri čemer zavezništva predstavljajo eno od možnih strategij zagotavljanja varnosti. Zaradi podrejenosti interesom ima za malo državo bilateralno zavezništvo lahko tudi negativne posledice. V multilateralnih zavezništvih, kot je Nato, je ta nevarnost lahko tudi zmanjšana. Vloga in delovanje Nata se v sodobnosti spreminja zaradi povečevanja medsebojne odvisnosti in integracije, povečane vloge institucij v Evropi; drugod po svetu zaradi spremenjenih virov ogrožanja varnosti. Vendar se npr. v vojaškem smislu tu pridružujejo nove obveznosti na področju kriznega managementa in mirovnih operacij. Sklepanje zavezniških odnosov vsako državo postavlja pred dilemo med povečevanjem varnosti in zmanjševanjem avtonomije.

Vlado Benko (1997, 242) trdi, da sedanjo zavezniško strukturo označuje precej večja kohezivnost kot preteklo. Temu naj bi bile vzrok ideološka, politična, vojaška in ekonomska povezanost interesov vodilnih razredov in slojev v državah podpisnicah, kar naj bi veljalo tudi za Nato.

¹ Koncept mala država (z vidika varnosti): po Rothsteinu je to država z ožjim obsegom interesov in manjšo svobodo aktivnosti. Rešitev varnostne dileme taka država išče v zunanjih virih oz. se opira na tujo pomoč. Gre za specifičen položaj v odnosu do drugih držav, ki ga percipira tako država sama kot tudi druge države.

2.5.3 Hladna vojna

Kljub temu, da je bil izraz hladna vojna v mednarodnih odnosih prisoten že prej, je svoj pravi smisel dobil po drugi svetovni vojni. Pomeni pa stanje napetosti in sovražnih odnosov med povojnima velesilama, ZDA in SZ ter njunih blokov. Za hladno vojno je značilna neuporaba orožja, izvajanje pa poteka z drugimi sredstvi: propagandno-ideološkimi, ekonomskimi, kulturnimi in znanstveno-tehničnimi. Razlogi za nastanek hladne vojne izvirajo iz razmerja med velesilama po letu 1945, ko so začela izstopati nasprotja o nekaterih mejnih vprašanjih ter nestrinjanja zaradi notranje politike v interesnih območjih. Dva ideološko popolnoma različna svetova, zahodni demokratični in vzhodni socialistični, sta pričela s tekmo oboroževanja. V tem obdobju je prihajalo do dekolonizacije in protikolonializma. Začel se je boj zahodnih držav proti tem gibanjem, ki je bil usmerjen v obrambo zahodnih gospodarskih, političnih in ideoloških interesov. Zahodne države so hotele proti dekolonizacijskim procesom vzpostaviti ravnotežje z ustanavljanjem demokratičnih režimov. Obenem je vzhodni blok spodbujal socialistična revolucionarna gibanja zunaj Evrope, kar je privedlo do zaostrovanj in hudih kriz. Do direktnega spopada pa nikoli ni prišlo.

Slika 2.1: Blokovska delitev Evrope po drugi svetovni vojni

Vir: Ministrstvo za šolstvo in šport (2013).

2.5.4 Evropska unija

Kmalu po drugi svetovni vojni se je začelo evropsko združevanje, ki je imelo dva prednostna cilja: gospodarsko obnoviti od vojne razdejano Evropo ter postopno ustvariti enotno območje miru, razvoja, blaginje in demokracije. Na začetku je predvsem na področju trgovine in gospodarstva sodelovalo šest držav. Francija, Nemčija, Italija, Belgija, Nizozemska in Luksemburg so 18. aprila 1951 podpisale pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo. Od takrat je združevalni proces dobil nove razsežnosti, zajel je nove države in se razširil na nova področja delovanja. EU predstavlja edinstveno gospodarsko in politično partnerstvo med 28 demokratičnimi evropskimi državami², ki si skupaj prizadevajo za mir in blaginjo. Države članice EU so ustanovile skupne institucije, na katere so prenesle del svoje suverenosti, tako da se odločitve o nekaterih vprašanih skupnega interesa sprejemajo demokratično na evropski ravni. Najpomembnejše institucije so Evropski parlament, Evropski svet, Evropska komisija, Sodišče Evropske unije, Evropsko računsko sodišče ter Evropska centralna banka. Njihovi sedeži so v Bruslju, Luksemburgu in Strasbourgu. Delo institucij podpirajo še posvetovalni in finančni organi ter agencije. V EU so enotno urejena samo tista področja, kjer lahko države članice skupaj dosežejo boljše rezultate, kot bi jih v primeru samostojnega delovanja. To imenujemo načelo subsidiarnosti (O Evropski uniji 2011).

Načelo subsidiarnosti je določeno v 5. členu Lizbonske pogodbe. Pomeni pa, da morajo biti odločitve čim bližje državljanom, pri čemer je treba preveriti, ali je ukrepanje na ravni Skupnosti upravičeno glede na možnosti, ki obstajajo na nacionalni, regionalni ali lokalni ravni. EU stoji na treh pravnih stebrih. Prvi steber predstavljajo Evropske skupnosti, ki je zajemajo večino skupnih politik. Drugi steber je skupna zunanja in varnostna politika, tretji steber pa policijsko in pravosodno sodelovanje v kazenskih zadevah (Evropski parlament).

² Od 1. julija 2013 ima Evropska unija 28 držav članic: Avstrijo, Belgijo, Bolgarijo, Ciper, Češko, Dansko, Estonijo, Finsko, Francijo, Grčijo, Hrvaško, Irsko, Italijo, Latvijo, Litvo, Luksemburg, Madžarsko, Malto, Nemčijo, Nizozemsko, Poljsko, Portugalsko, Romunijo, Slovaško, Slovenijo, Španijo, Švedsko in Veliko Britanijo.

3 NATO

3.1 Okoliščine nastanka

Po koncu 2. svetovne vojne, v letih 1947-1949, so mednarodno skupnost začeli pretresati novi dramatični dogodki, kot so razpad zavezniške protihitlerjevske koalicije, sovjetsko mednarodnopravno legaliziranje ozemeljskih osvojitvev v letih 1939-1940, sprejetje Trumanove doktrine in Marshallovega plana, neposredne grožnje suverenosti Norveške, Grčije, Turčije in drugih zahodnoevropskih držav, državni udar na Češkoslovaškem leta 1948 ter blokada Berlina. Situacija je prinesla hitro stopnjevanje trenja med deželami vzhodnega političnega bloka (komunističnimi sistemi) in deželami zahoda (demokatičnimi sistemi zahodne Evrope in severne Amerike), saj sta tako vzhodna kot zahodna stran bili mnenja, da nasprotna sila resno ogroža njun obstoj in blaginjo. Zahodne sile so bile zaradi potrebe po gospodarski obnovi zaskrbljene, ker je SZ težila k ohranjanju polne moči svojih vojaških sil. K temu je pripomoglo zavedanje, da pozivi k spoštovanju UL OZN in povojnih mednarodnih dogovorov ne bodo zagotovili neodvisnosti demokratičnih držav, saj je Komunistična stranka SZ jasno izražala svoje ideološke cilje (Grizold 1999, 64).

Da bi Zahod prebrodil stisko in se tako uprl sovjetskim ideološkim, političnim in vojaškim grožnjam, so želeli razviti skupni obrambni sistem in okrepiti medsebojne vezi. Odraz tega je bil podpis Bruseljskega sporazuma³ petih zahodnoevropskih držav marca 1948; k sporazumu so pristopile Belgija, Francija, Združeno kraljestvo, Nizozemska in Luksemburg. Pomembno vprašanje je bilo, ali bodo ZDA postale del zahodnega zavezništva. Te »so se začele ponovno oboroževati in so bile najmočnejša vojaška sila na svetu. Poleg vsega so so bile tedaj edina država z jedrsko oborožitvijo, kar je bilo najboljšo sredstvo za odvrčanje morebitnega napadalca« (Trapans 2003, 10). Vendar je politika takratne vlade zavračala zavezujoča zavezništva v tujini, zato so ta predlog Velike Britanije zavrnili.

Sredi leta 1948 je v ameriškem kongresu prišlo do sprejetja Vandenbergove resolucije, ki je pozivala Trumanovo administracijo, da se odpove načelu nepovezovanja z evropskimi

³ Bruseljski sporazum je predstavljal tako začetek povojne obnove kot tudi začetek procesa nastajanja Severnoatlantskega zavezništva.

državami in se tako pridruži kolektivnim dogovorom zahodnih razvitih držav. Sledila so pogajanja z ZDA in Kanado ter petimi državami podpisnicami Bruseljskega sporazuma.

Po uspešni sklenitvi prvega kroga pogajanj se je Posvetovalni svet držav podpisnic Bruseljskega sporazuma soglasno pozitivno odzval na ameriško pobudo o ustanovitvi večstranskega obrambnega sporazuma na območju severnega Atlantika, ki bi temeljil na medsebojnih obveznostih in varnostnih zagotovilih. K sodelovanju so bile leto kasneje uradno objavljene še Danska, Islandija, Italija, Norveška in Portugalska (Grizold 1999, 65).

3.2 Vloga zveze Nato

Smisel skupne varnostne politike zveze Nato je prispevati k skupni varnosti in splošni stabilnosti po svetu in vzpostavljati možnosti za intenzivnejše sodelovanje članic zveze kot tudi drugih narodov, ki sledijo razvoju kooperativnih struktur varnosti. Osnovno sredstvo za izvajanje obrambne politike zveze Nato je vojaška sila, ki je »na ravni optimalnih obrambnih sposobnosti in naj bi zagotovila merila zadostnosti za preprečitev morebitne vojne, omogočala učinkovito obrambo in zagotavljala sposobnost zoperstavljanja krizam, ki bi lahko vojaško ali politično ogrozile varnost njenih članic« (Geršak 1995, 48).

Temeljna naloga vojaških sil zveze je braniti mir, kar pomeni tudi zavarovanje pred potencialnimi nevarnostmi na najnižji stopnji krize ter učinkovito preprečevanje njene širitve. V miru pa morajo sile prav tako prispevati k stabilnosti in ravnotežju ter k ohranjanju miru.

Osnovni cilji Nata so opravljanje naslednjih temeljnih nalog (Nato 2001, 31–32):

1. Varnost: Zagotoviti enega izmed nepogrešljivih temeljev za stabilno evroatlantsko varnostno okolje, ki temelji na rasti demokratičnih institucij in zavezanosti mirnemu reševanju sporov.
2. Posvetovanje: Delovanje v skladu s 4. členom Washingtonske pogodbe kot osnovni čezatlantski forum za posvetovanja zaveznic o vseh vprašanjih, ki vplivajo na njihove življenjske interese, vključno z morebitnimi dogodki, ki predstavljajo tveganje za varnost posamezne članice, ter za ustrezno usklajevanje njihovih prizadevanj na področjih skupnega interesa.

3. Odvrčanje in obramba: Odvrčanje in branjenje pred vsako grožnjo agresije zoper katero koli državo članico Nata, kot predvidevata 5. in 6. člen Washingtonske pogodbe.
4. Obvladovanje kriznih razmer: Pripravljenost na podlagi konsenza, v skladu s 7. členom Washingtonske pogodbe; prispevanje k učinkovitemu preprečevanju konfliktov ter k aktivnemu vključevanju v obvladovanje kriznih razmer, vključno z operacijami za odzivanje na krizne razmere.
5. Partnerstvo: Spodbujanje širokega partnerstva, sodelovanje in dialog z drugimi državami na evroatlantskem območju z namenom izboljšati preglednost, vzajemno zaupanje in sposobnost za skupno ukrepanje z zavezništvom.

3.3 Nato in hladna vojna

Težnje za vzpostavitev ravnotežja vojaške moči v Evropi so bile ves čas hladne vojne ena temeljnih determinant politik Nata. Prizadevanja za ravnotežje v vojaški moči so bila usmerjena tako na področje konvencionalne kot na področje jedrske oborožitve. V tem obdobju je bilo razumevanje varnosti osredotočeno na vojaške dileme in pod vplivom soočenja med Vzhodom in Zahodom. Pomen zveze Nato se je predvsem v smislu varnosti vseskozi povečeval. Prihajalo je do vse večjih in pogostejših zaostrovanj med zahodnim in vzhodnim blokom, slednji pa je sčasoma razvil lastno jedrsko orožje, s čimer se je izenačila vojaška moč obeh zvez. Posledično se je med evropskimi deželami pojavil strah, ki je izviral iz dejstva, da v primeru sovjetske invazije ZDA zaradi lastne varnosti utegnejo odkloniti pomoč – zato je prišlo do prvih manjših sporov in razhajanj med Evropo in ZDA. Zaostreno stanje med velesilama je počasi začelo slabiti šele v poznih osemdesetih letih 20. stoletja.

3.3.1 Začetno delovanje Nata

»Še preden je Nato začel oblikovati svojo začetno strategijo, se je jedrsko ravnovesje začelo spreminjati. Septembra 1949 je Sovjetska zveza izvedla jedrsko eksplozijo, kar je pomenilo konec ameriškega monopola nad jedrskim orožjem«. Leta 1950 je prišlo do Korejske vojne. Ker je geografsko ozemlje delovanja Nata določal 6. člen⁴ Severnoatlantskega sporazuma, se

zavezništvo ni moglo vpletati v dogajanja v Koreji, vendar sta bili v vojno posredno vpleteni tako Sovjetska zveza kot tudi ZDA. Slednja je želela preprečiti širjenje komunizma in kmalu je teorija zadrževanja prerasla v svetovno ameriško politiko. Čeprav do mirovnega sporazuma v Koreji ni prišlo, se je leta 1953 vojna končala s premirjem (Trapans 2003, 12–13).

3.2.2 Varšavski pakt kot protiutež Natu

S ponovnim oboroževanjem in vključitvijo Zvezne republike Nemčije (ZRN) v Nato se nikakor ni strinjala Sovjetska zveza. Posledica je bila nastanek Organizacije varšavskega sporazuma (Varšavski pakt) leta 1955. Med podpisnicami pakta so bile skupaj s SZ še: Nemška demokratična republika (NDR), Poljska, Madžarska, Čehoslovaška, Romunija, Bolgarija in Albanija. Glavni namen organizacije naj bi bil odvratanje potencialnega napada s strani Zahoda.

Vse socialistične države vzhodne Evrope so bile podpisnice tega pakta z izjemo Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ). Članice pakta so se zavezale, da bodo varovale druga drugo, če bo ena članica napadena. Sporazum je tudi navajal, da odnosi med članicami temeljijo na vzajemnem nevmešavanju v notranje zadeve, spoštovanju narodne suverenosti in neodvisnosti (Wikipedia 2013a).

Čeprav je na Zahodu prevladovalo prepričanje, da bo Varšavski pakt nenadno in silovito napadel Natove sile, se to ni zgodilo. Po ustanovitvi je namreč preteklo nekaj let, da so se uredile njegove vojaške sile in organizacijske strukture. Nobena od ustanov pakta ni delovala redno, dejansko jih je vodila in nadzirala sovjetska armada. V javnosti se je Varšavski pakt prikazoval kot organizacija obrambne narave in zatrjeval, da njegove sile ne bi nikoli začele sovražnosti ali prve uporabile jedrskega orožja. Sovjetska strategija pa v potencialni jedrski vojni ni izključevala uporabe taktičnega jedrskega orožja. Vojaška doktrina, ki je prevladala v paktu je temeljila na izvajanju oklepni napadalnih operacij in je izvirala iz izkušenj iz druge svetovne vojne.

Predstavniki držav članic Varšavskega pakta so se 31. marca 1991 dogovorili o takojšnji in

⁴ Severnoatlantski sporazum: priloga A.

brezpogojni razpustitvi vojaške strukture vzhodnega bloka, 1. julija 1991 pa je tudi sam Varšavski sporazum postal mednarodnopravno neobvezujoč za takratne države podpisnice (Grizold 1999, 72).

Od ustanovitve Varšavskega pakta pa Moskvi ni nikoli uspelo vzpostaviti učinkovitega političnega in vojaškega nadzora nad ostalimi članicami. Te so se s časoma začele vedno bolj upirati in so težile k izstopu iz pakta. Po tem, ko so sovjetske sile kršile določila sporazuma s posredovanji na Madžarskem (1956) in Češkoslovaškem (1968), organizacija ni dosegla, kar si je zadala. Sovjetske sile so morale zapustiti vzhodno Evropo, komunistični režimi so razpadli in posledično leta 1991 tudi Varšavski pakt (Trapans 2003, 24–26).

3.2.3 Nato do konca hladne vojne

Splošna strategija Nata v začetnem obdobju se je nanašala na načela Severnoatlantskega sporazuma ter prepričanja o nujni preprečitvi vojaškega in političnega širjenja sovjetske moči v Zahodni Evropi. Prvotna formulacija Natove strategije, t. i. »Strateški koncept za obrambo severnoatlantskega območja«, je bil oblikovan med leti 1949-1950 in je določal strategijo obsežnih operacij za teritorialno obrambo (Nato 2001, 43).

Leta 1957 se je razvila strategija »množičnega povračila«, ki je v primeru agresije na katerokoli članico zveze predvidevala uporabo jedrskega orožja. Po letu 1955 sta se zaostrovanje odnosov in tekmovanje v oboroževanju nadaljevala. Oba bloka sta se znašla na robu jedrske vojne. Razlog za krizo je bil predvsem v potencialni vojaški moči za odvratanje, ki jo je zavezništvo nakopičilo v Evropi do začetka šestdesetih let in dogajanja v Berlinu in na Kubi. Tu je sovjetski voditelj Nikita Hruščov skrivno namestil sovjetske rakete, ki bi lahko močno ogrozile ameriško celino. Po grožnji ZDA z uporabo jedrskega orožja in zavedanju morebitnih posledic, je Sovjetska zveza rakete umaknila. Kljub zaostrovanju napetosti med vzhodnim in zahodnim blokom se je Natov cilj zadrževanja nasprotnika izkazal za uspešnega.

V naslednjih letih se je ameriško-sovjetsko stanje umirilo, vendar se je Nato srečeval z novimi težavami, ki so bile notranjega izvora. Francoski general Charles de Gaulle je nasprotoval ameriškemu predlogu sistema načrtovanja in poveljevanja, saj so ZDA tako dobile preveč moči in prevlade v zavezništvu, kar bi posledično omejevalo francosko suverenost. Francija si

je želela pridobiti glavno vlogo pri evropskem združevanju, kar zaradi prevelikega vpliva obeh velesil - ZDA in SZ - še ni bilo mogoče. Leta 1966 Francija tako izstopi iz Natovih združenih poveljniških sil, vendar ostane prisotna v političnih strukturah zveze. ZDA se z namenom zaustavljanja komunizma širijo na Daljni in Bližnji vzhod ter v Afriko in tako postanejo svetovna velesila. Ostale članice zavezništva si s pomočjo Marshallovega plana ponovno opomorejo, kar omogoči politično in gospodarsko obnovo Evrope (Trapans 2003, 31–32).

Zaradi stopnjevanja nevarnosti jedrskega spopada je Nato leta 1967 oblikoval novo strategijo »fleksibilnega odziva«. Ta naj bi potencialnega agresorja odvrčala od napada na zvezo, saj bi nejasne posledice povzročile preveliko tveganje. Istega leta je prišlo do sprejetja t. i. Harmelovega poročila, ki je pripomoglo k vzpostavitvi obrambe in dialoga z nasprotnim zavezništvom. Poročilo je bilo odraz vpliva manjših držav zavezništva na večje sile, še posebej na ZDA. Dejstvo, da je Nato to sporočilo sprejel, je kasneje tudi omililo centrifugalne pritiske, ki bi lahko pripeljali do njegovega razpada (Kaplan 2007).

Leta 1975 je pomemben napredek pri oblikovanju dialoga med poloma na območju Evrope in pri vzpostavitvi dialoga med Zahodom in Vzhodom pomenil podpis Helsinške sklepne listine, ki jo je podpisalo 35 držav. S tem je bila ustanovljena Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE), ki je prispevala k pomembnim pogajanjem na treh ravneh:

1. Varnostno-politično sodelovanje;
2. Ekonomsko, ekološko, kulturno in drugo sodelovanje;
3. Sodelovanje na ravni človekovih pravic (Grizold 1999, 107).

Optimizma glede popuščanja napetosti je bilo v 80. letih 20. stoletja kmalu konec, ko sta se sovjetski blok in Nato znova spustila v tekmo oboroževanja. Prišlo je do evropske raketne krize, saj sta ZDA in SZ svoje enote v Evropi oboroževala z raketami srednjega dosega.

Preobrat se je zgodil v letu 1986, ko sta ameriški predsednik Reagan in sovjetski voditelj Mikhail Gorbachov⁵ podpisala Washingtonski sporazum, ki je odpravil ameriške in sovjetske kopenske rakete po vsem svetu. Ko so sovjetske sile morale zapustiti vzhodno Evropo, so

⁵ Po podpisu Washingtonskega sporazuma je Gorbachov umaknil sovjetske čete iz Afganistana. Leta 1990 je bil je bil izvoljen za prvega izvršnega predsednika. In tistega leta je tudi začela razpadati SZ, odcepile so se naslednje države: Estonija, Latvija, Litva, Moldavija, Gruzija, Ukrajina, Armenija in Azerbajdžan. Po njegovem odstopu je SZ tudi uradno razpadla (Wikipedia 2013b).

razpadli komunistični režimi. K temu so pripomogla demokratična gibanja in reforme v vzhodni Evropi, padec berlinskega zidu novembra 1989 in posledično združitve⁶ obeh Nemčij (NDR in ZRN), kar je pomembno prispevalo h koncu hladne vojne.

4 SPREMEMBE V MEDNARODNEM POLITIČNO-VARNOSTNEM OKOLJU PO HLADNI VOJNI

Po koncu bipolarnosti v začetku 90. let 20. stoletja je v mednarodni skupnosti prišlo do sprememb. Po razpadu Varšavskega pakta je SZ zahtevala podpis dvostrankarskih pogodb z nekdanjimi članicami, ki bi se morale zavezati, da se ne bodo priključevale drugim zavezništvom. Na pogoje je pristala samo Romunija (Asmus: 2002, 10). Kmalu po razpadu Sovjetske zveze je razpadla tudi Jugoslavija, sledila je mirna razcepitev Češkoslovaške leta 1993 na samostojni republiki Češko in Slovaško. V večini držav bivšega vzhodnega bloka so bile enostrankarske diktature zamenjane z večstrankarskimi parlamentarnimi sistemi.

Reforme so prinesle pomembne pozitivne spremembe v odnose srednje- in vzhodnoevropskih držav z mednarodno skupnostjo, kar je okrepilo dialog med vzhodom in zahodom. Kljub temu spremembe niso bile dosežene brez težav. Zaradi slabe gospodarske situacije so se pojavila vprašanja glede varnosti in stabilnosti. V nekdanji Jugoslaviji in v nekaterih delih nekdanje Sovjetske zveze so izbruhnili številni regionalni konflikti, ki so jih pogosto podžigale etnične in verske napetosti, in ki so grozili, da se bodo razširili na širše območje. Države članice zveze NATO so kmalu spoznale, da je njihova zavezanost skupni obrambi in sodelovanju, ki so ju vzpostavile prek zavezništva, še vedno najboljše zagotovilo za varnost (Nato 2002b).

Skozi vse to obdobje je Nato igral ključno vlogo z zagotavljanjem foruma za posvetovanje in koordinacijo politik med državami članicami, da bi s tem zmanjšale nevarnosti za nastanek kriz, ki bi škodovale skupnim varnostnim interesom (Nato 2001, 37).

Nato se je postopoma preoblikoval iz organizacije za kolektivno obrambo v varnostno skupnost, ki je pri tem razširila in poglobila razumevanje varnosti (Grizold 2006, 13).

Zavezništvo je združevalo članice na temelju razumevanja kompleksne strukture mednarodne

⁶ Z združitvijo v skupno državo sta bila oba dela Nemčije vključena v Nato.

varnosti, ki pa ni vključevalo le vojaških, temveč tudi politične, gospodarske, družbene, okolijske in druge razsežnosti (Grizold 2005, 92).

4.1 Nadaljnji obstoj Nata

Spremembe v mednarodnem varnostnem okolju po hladni vojni so Nato postavile pred dejstvo: najti nov strateški cilj in se preoblikovati ali prenehati obstajati, saj po razpadu Sovjetske zveze ni bilo več neposredne vojaške grožnje. Vendar so propad najbolj nevarnih nasprotnikov zahoda spremljali novi izzivi na svetovni varnostni sceni, kar je celo pripomoglo k povečani pogostosti lokalnih vojn ter drugim oblikam oboroženega nasilja nižje intenzivnosti (Bebler 2006, 29). Pojavljala so se različna ugibanja in pričakovanja o usodi zavezništva v prihodnje.

Predpostavke realistične teorije so temeljile na prepričanju, da zavezništva nastajajo zaradi zunanjih groženj, ob pomankanju le-teh pa zavezništva razpadejo. Stephen Walt meni, da države sklepajo zavezništva bolj zato, da bi vzpostavile ravnotežje proti grožnjam kot pa proti sami moči. Robert McCalla je predvideval naslednje: po koncu hladne vojne naj bi prišlo do znatnega zmanjševanja vojaških izdatkov držav članic zavezništva, povečanja nesoglasij glede skupne politike ter do preusmeritve članic k cenejšim oblikam mednarodnega sodelovanja. Podobno sta na podlagi neorealistične teorije pričakovala Gunther Hellman in Reinhard Wolf, ki sta opredelila:

- a) zmanjšanje prizadevanja članic za usklajevanje varnostnih politik,
- b) članice bodo začele izvajati enostranske pobude na področju zunanje politike,
- c) težje doseganje sporazumov zaradi usmeritve h koristim lastne države,
- d) zmanjšanje stopnje vojaške integracije – manj medsebojnega sodelovanja,
- e) razpad zveze (Vegič 2002, 39).

Z naštetimi tezami danes seveda ne moremo pojasnjevati nadaljnji obstoj Nata, saj je njihov okvir primeren za pojasnjevanje obstoja zveze v obdobju hladne vojne. Zagovorniki institucionalizma so proti realistični teoriji vzroke za obstoj zavezništva pojasnjevali z dejstvi, da lahko zavezništva poleg odvrčanja zunanjih groženj, rešujejo številne varnostne

probleme, vključno z nestabilnostjo, negotovostjo in odnosi med zaveznicami. Kot opozarja John Duffield, različne analize glede nadaljnega obstoja Nata po hladni vojni ravno naštetega niso upoštevale. Vzroke za obstoj zavezništva pojasnjuje z zunanjimi in notranjimi funkcijami:

- Zunanje funkcije obsegajo ohranjanje strateškega ravnotežja v Evropi, preprečevanje in reševanje konfliktov v srednji in vzhodni Evropi ter vzdrževanje stabilnosti v državah bivšega Varšavskega pakta.
- Notranje funkcije vključujejo ohranjanje odnosov med članicami in zmanjševanje možnosti konfliktov med njimi, denacionalizacijo⁷ varnostnih politik ter stabilizacijski učinek prisotnosti ZDA v Evropi.

Podobno Joseph Leggold tudi pravi, da prežete tradicionalne funkcije Nata še naprej ostajajo v njegovi agendi, in sicer: jedrska zaščita, konvencionalna zaščita ter varnostna skupnost zaveznic. Ob tem zavezništvo k preteklim nalogam dodaja nove (Vegič 2005a, 182–183).

Lahko bi rekli, da se je Nato z uspešnim prilagajanjem novemu varnostnemu okolju prilagodil ne le na vojaškem, ampak tudi na drugih področjih. Po koncu hladne vojne je zavezništvo imelo za seboj več kot 40 let delovanja. V tem času so skupni interesi in vrednote držav članic bili že precej utrjeni, zato menim, da bi bil nenaden razpad Nata malo verjeten scenarij. Nadalje se je zveza izkazala kot pomemben dejavnik pri pomoči za stabilizacijo demokracije in pri vzdrževanju politične in ekonomske stabilnosti držav članic ter drugih ne-vojaških dejavnostih. K ohranitvi Nata je pripomogla tudi čezatlatska povezava, ki je omogočala nadaljnje vzpostavljanje odnosov in sodelovanje z ZDA. Večnamenskost delovanja zveze pa je potrdila njeno zmožnost prilagajanja spremenjenemu varnostnemu okolju.

Kot pravi Ivo Daalder (1999), je zveza Nato vedno pomenila več kot samo odgovor na sovjetsko moč; še več, razvila se je v skupnost podobno mislečih držav, ki so se združile ne samo kot nasprotnice SZ, ampak tudi zaradi svoje specifične odločenosti (kot je navedeno v preambuli Severnoatlantskega sporazuma iz leta 1949: »varovati svobodo, skupno dediščino in civilizacijo svojih narodov, temelječe na načelih demokracije, osebne svobode in vladavine prava« (Grizold 1999, 66).

⁷ Zaveznice varnostno politiko oblikujejo in izvajajo kot del zavezništva in ne na popolnoma nacionalni osnovi (Vegič 2005, 182).

4.2 Oblikovanje nove strategije in novih nalog zavezništva

Geostrateško prestrukturiranje evropskega prostora v začetku 90. let prejšnjega stoletja bi lahko razdelili na dva dela: zahodni demokratični in vzhodni tranzicijski prostor. Znotraj zahodnega dela na države članice Nata in na nevtralne države (Avstrijo, Švico, Irsko, Švedsko in Finsko), s tem da so se njihovi varnostni in strateški interesi za izgradnjo novega stabilnega evropskega prostora znatno približali. Vzhodni del pa se je delil na nekaj skupin držav: države bivšega vzhodnega bloka, ki so stremele k približevanju zahodnemu demokratičnemu krogu, države bivše Sovjetske zveze z istimi željami, države bivše Sovjetske zveze, ki so želele obdržati svoje stare strateške usmeritve ter prostor bivše FLRJ, ki se ni uspel mirno razdružiti. Beseda ni tekla več o rivalstvu, temveč se je evropski prostor pretvoril v nekaj skupin držav, ki so na različne načine nadaljevale anticipacijo novih strateških sprememb in prepoznale nove načine delovanja v mednarodni skupnosti. Lahko bi rekli, da je Nato dokaj hitro prepoznal nove varnostne procese v evropskem prostoru ter odprl območje sodelovanja z novimi mednarodnimi subjekti (Cvrtila 2004, 94).

4.2.1 Londonska in Rimska deklaracija

Spremenjene geopolitične in varnostne razmere po hladni vojni so zahtevale prilagajanje v strukturi in delovanju zveze Nato, kar se je začelo na zasedanjih svojih članic leta 1990 v Londonu in leta 1991 v Rimu. Zavezništvo je že nakazalo, da želijo z novimi političnimi odnosi z nekdanjimi nasprotnicami razširiti skupnost držav, med katerimi so uveljavljeni miroljubni odnosi. Bolj zadržana pa so bila stališča glede formalne širitve in vloge Nata v morebitnih oboroženih spopadih na območjih izven zavezništva.

Z Londonsko deklaracijo je zavezništvo izjavilo, da bo še naprej zagotavljalo vojaško zaščito držav članic, vendar bo vlogo razširilo tudi na krepitev varnosti in stabilnosti v Evropi (Vegič 2005a, 184).

»Predsedniki držav in vlad članic so še najavili pomembne korake za preobrazbo zavezništva na način, ki bo ustrezal novemu varnostnemu okolju, in za konec konfrontacije med Vzhodom in Zahodom. Vladam Sovjetske zveze ter srednje- in vzhodnoevropskim državam so ponudili,

naj vzpostavijo redne diplomatske stike z Natom in si prizadevajo za nov odnos, ki bo temeljil na sodelovanju» (Nato 2001, 38).

Londonska deklaracija pomeni prvi korak v doktrinarni transformaciji zveze Nato, v kateri so države članice izrazile pripravljenost k prilagoditvi novemu varnostnemu okolju ter končanju skoraj polstoletne vojaške, politične, gospodarske in ideološke konfrontacije med kapitalističnim Zahodom in komunističnim Vzhodom (Grizold 1999, 72).

Na srečanju v Rimu leta 1991 je zavezništvo sprejelo Deklaracijo o miru in sodelovanju, ki je odredila prihodnje naloge in iniciative Nata glede na institucionalni okvir nove evropske varnosti in širšega sodelovanja z državami Srednje in Vzhodne Evrope. Zavezujejo se, da bodo tem državam dajale strokovno praktično pomoč za uspešno prebroditev tranzicijskega prehoda, obenem pa tudi podpirajo njihovo demokratizacijo in uvajanje tržnega gospodarstva. S tem ciljem je bil ustanovljen tudi Severnoatlantski svet za sodelovanje (NACC)⁸, ki je postal okvir za gospodarsko sodelovanje, politično posvetovanje ter izmenjavo informacij med Natom in državami iz nekdanjega nasprotnega zavezništva (MVEP RH 1997–2013).

V deklaraciji predstavniki držav članic poudarjajo, da je varnost Evrope neločljivo povezana z varnostjo Severne Amerike in se zavzemajo za nadaljnjo krepitev evropske varnostne identitete. Ob tem so zapisali, da si bo zavezništvo prizadevalo za vzpostavitev nove varnostne arhitekture v Evropi, v kateri bodo Nato, KVSE, Evropska varnostna skupnost, Zahodnoevropska unija (ZEU) in Svet Evrope dopolnjevali drug drugega (Grizold 1999, 72).

4.2.2 Strateški koncept (1991)

Temeljni dokument, na katerem temelji reforma obrambne doktrine zveze Nato, je bil Strateški koncept zavezništva, sprejet prav tako v Rimu leta 1991. Dokument navaja, da osnovni namen zavezništva ostaja varnost njegovih članic, hkrati pa si bo zavezništvo prizadevalo za boljšo in širšo varnost Evrope kot celote, s čimer bodo države članice

⁸ Severnoatlantski svet za sodelovanje se je z udeležbo 9 srednje- in vzhodnoevropskih držav in vseh 16 članic Nata prvič sestel 20. decembra 1991. Njegovo članstvo se je pozneje razširilo še na vse nove neodvisne države, ki so nastale na tleh nekdanje SZ. Gruzija in Albanija sta postali članici Severnoatlantskega sveta za sodelovanje leta 1992, Slovenija in nekdanja jugoslovanska republika Makedonija pa leta 1996. Leta 1997 je Evroatlantski partnerski svet nadomestil nekdanji Severnoatlantski svet za sodelovanje, vanj so se vključile vse dotedanje članice Severnoatlantskega sveta za sodelovanje in programa Partnerstvo za mir (PzM) (Vlada RS 1997a).

pripomogle k miru in stabilnosti širšega evroatlantskega območja. Če dokument primerjamo s prejšnjimi koncepti in strategijami, opazimo dve večji razliki. Prvič, za razliko od prejšnjih dokumentov zveze je strateški koncept bil javen. Pretekle strategije so bile določene v zaupnih dokumentih, ki so usmerjali delovanje vlad v državah in predstavljali oporo za vojaško načrtovanje, niso pa bile namenjene širši javnosti. Kljub temu, da so bile bili temeljni koncepti v preteklosti znani, je njihova učinkovitost temeljila na tajnosti (Nato 2001, 43–44).

Drugič pa dokument namesto konfrontacije poudarja sodelovanje z nekdanjimi nasprotniki, vključuje pa tudi izmenjavo mnenj in informacij o politično-varnostnih problemih. Kot temeljne varnostne naloge opredeljuje:

- zagotavljanje enega od nepogrešljivih temeljev za stabilno varnostno okolje v Evropi, ki je osnovan na rasti demokratičnih institucij in zavezanosti miroljubnemu reševanju sporov, v katerem nobena država ne bo sposobna izvajati zastraševanja ali prisile nad katerokoli drugo državo ali z grožnjo uporabe sile vsiliti hegemonijo;
- zavezništvo bo služilo, kot je predvideno s 4. členom Severnoatlantske pogodbe, kot čezatlantski forum za posvetovanja med zaveznicami o zadevah, ki vplivajo na njihove ključne interese, vključno z morebitnimi dogodki, ki predstavljajo tveganje za njihovo varnost ter za primerno koordinacijo njihovih prizadevanj na področju skupnih interesov;
- odvracanje in obrambo proti kakršnikoli grožnji z agresijo na ozemlje katerekoli države članice;
- ohranjanje strateškega ravnotežja v Evropi (Daalder 1999).

Novi strateški koncept je vključeval tudi prilagoditev vojaške strukture na spremenjeno varnostno okolje. Splošne smernice so bile:

- a) zmanjšanje obsega skupnih vojaških sil in stopnje bojne pripravljenosti;
- b) ohranjanje strnjene obrambne linije v srednji Evropi ni več potrebno.

Še vedno pa je bil proces sprememb v Sovjetski zvezi, ki so ga spremljala tveganja in negotovosti, vzet na znanje⁹.

V dokumentu je določeno tudi, da bodo v novo strukturo skupnih vojaških sil vključene:

1. Glavne obrambne sile: te bodo skrčene in mobilnejše.
2. Sile za posredovanje: izredno mobilne in v stanju najvišje bojne pripravljenosti.

3. Pomožne sile: te se aktivirajo ob neposredni ogroženosti varnostnih interesov (Grizold 1999, 75).

4.2.3 Program Partnerstvo za mir

Leta 1994 je Nato na vrhunskem zasedanju v Bruslju sprejel odločitev o začetku programa Partnerstvo za mir (PzM), s katerim se je vzpostavila pomembna vez na političnem in vojaškem sodelovanju zaveznitva z nečlanicami. K sodelovanju so bile povabljene vse članice KVSE, ki se je naslednje leto preimenovala v Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) ter države NACC, v okviru katerega je potekal program. »Temeljna razlika med NACC in PzM je v tem, da je bil NACC večstranski forum, kjer so potekale dejavnosti, ki so zajemale tako politična in vojaška vprašanja kot tudi sodelovanje na gospodarskem in znanstvenem področju, medtem ko je v okviru PzM poudarek na vojaškem sodelovanju med zvezo Nato in posameznimi partnerskimi državami« (Grizold 1999, 79).

Partnerstvo, ki je prilagojeno individualnim potrebam vsake države, ponuja priložnosti za praktično sodelovanje na mnogih področjih ter omogoča udeleženi državam, da izberejo iz tega programa dejavnosti v skladu s svojimi varnostnimi potrebami (Nato 2002b).

PzM temelji na zavezanosti demokratičnim načelom, na katerih je zasnovano tudi zaveznitvo, njegov cilj pa je povečati stabilnost, zmanjšati grožnje miru ter graditi okrepljene varnostne odnose med partnerskimi državami in Natom ter njegovimi partnericami (Nato 2002b).

Program je bil ustanovljen z namenom, da doda nekaj ključnih dimenzij na doseženo stopnjo sodelovanja v okviru Sveta in s tem pripomore k učinkoviti izgradnji evroatlantskega partnerstva. Program omogoča posvetovanje vsaki dejavni članici PzM¹⁰, ki ocenjuje, da je njena varnost ogrožena, omogoča pa tudi sodelovanje pri oblikovanju obrambnih proračunov, civilno- vojaških razmerjih ali uresničevanju procesa periodičnega obrambnega načrtovanja in ocenjevanja.

⁹ Tveganja in negotovosti, ki spremljajo proces sprememb v primeru SZ, ne smejo biti ločena od dejstva, da so njihove konvencionalne sile bistveno večje od sil katerekoli evropske države, nuklearna oborožitev pa primerljiva le z ZDA. Za ohranitev stabilnosti in varnosti v Evropi morajo te zmožnosti biti upoštevane (Nato 1991, člen 10).

Sodelovanje v okviru PzM pomaga pri:

- preglednosti obrambnega načrtovanja in oblikovanja obrambnih proračunov;
- zagotavljanju demokratičnega nadzora nad obrambnimi silami;
- ohranjanju zmogljivosti in stopnje pripravljenosti držav, da v skladu s svojimi ustavnimi določili prispevajo k izvajanju operacij pod pristojnostjo OZN in/ali odgovornostjo OVSE;
- razvijanju sodelovanja z zavezništvom (skupno načrtovanje, urjenje in izvajanje vojaških vaj za krepitev sposobnosti sprejemanja nalog na področju ohranjanja miru, iskanja in reševanja in humanitarnih operacij);
- razvijanju vojaških sil partnerskih držav v smeri njihove večje usposobljenosti za sodelovanje z vojaškimi silami držav članic Nata (Vlada RS 1997b).

4.2.4 Evroatlantski partnerski svet

Leta 1997 je Severnoatlantski svet za sodelovanje zamenjal Evroatlantski partnerski svet (EAPS), s katerim so želeli nadgraditi dosežke NACC in oblikovati forum, ki bo primernejši za večplastne odnose med vsemi partnericami v okviru PzM in za mirovne operacije. Na ta način je EAPS vključil še štiri države, ki so sodelovale v PzM (Avstrijo, Finsko, Švedsko in Švico), a niso bile članice NACC. Z ustanovitvijo EAPS se je večala tudi vloga PzM, saj je povečala vključenost partnerskih držav v načrtovanje in odločanje vseh partnerskih dejavnosti. EAPS bi lahko opredelili kot mehanizem politične koordinacije in nadzora praktičnih aktivnosti v PzM, ki temelji na dialogu in posvetovanju o političnih in varnostnih temah (Gligorijević, Petrović 2007).

Akcijski načrt EAPS omogoča dolgoročno posvetovanje in sodelovanje na številnih področjih, kot so obvladovanje kriznih razmer in operacije za ohranjanje miru, regionalna vprašanja, nadzor nad orožjem in vprašanja, povezana s širjenjem orožja za množično

¹⁰ Do danes so v PzM vključene naslednje države: Albanija, Armenija, Avstrija, Azerbajdžan, Belorusija, Bolgarija, Češka, Estonija, Finska, Gruzija, Hrvaška, Irska, Kazahstan, Kirgizistan, Latvija, Litva, Madžarska, Moldova, Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija, Poljska, Romunija, Rusija, Slovaška, Slovenija, Švedska, Švica, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina in Uzbekistan. Od vseh naštetih jih je od takrat dvanajst že postalo zaveznica: Češka, Madžarska in Poljska leta 1999 ter Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija leta 2004 ter Hrvaška in Albanija leta 2009 (Wikipedia 2013c).

uničevanje, mednarodni terorizem, obrambna vprašanja, načrtovanje za krizne razmere in pripravljenost na nesreče, sodelovanje pri oborožitvi, jedrsko varnost, vojaško-civilno sodelovanje pri upravljanju zračnega prometa ter znanstveno sodelovanje (Nato 2004a).

4.2.5 Koncept Skupnih združenih namenskih sil (CJTF)

Koncept Skupnih združenih namenskih sil¹¹, sprejet v Bruslju leta 1994, je eden izmen vidnih načinov prilagajanja zavezništva novim varnostnim razmeram. Sile so oblikovane predvsem za vojaške operacije, človekoljubno pomoč in ohranjanje miru in niso primarno namenjene obrambi zavezniškega ozemlja, ampak so primerne za učinkovit premik in razmestitev na oddaljeno območje delovanja (Trapans 2003, 58–59).

»Ta koncept daje Natu prilagodljive instrumente za reševanje novih varnostnih izzivov, vključno z operacijami, v katerih sodelujejo države nečlanice zavezništva. Njegov cilj je izboljšati sposobnost Nata za razporeditev ustreznih večnacionalnih in večzvrstnih sil v kratkem roku, ki bodo ustrezale specifičnim potrebam konkretne vojaške operacije« (Nato 2001, 48).

4.2.6 Strateški koncept (1999)

Zaradi sprememb, ki so se zgodile v obdobju od leta 1991, je zavezništvo na vrhunskem zasedanju v Washingtonu aprila 1999 sprejelo nov strateški dokument. Kot pravi Grizold (2006, 13) dokument analizira strateško okolje in načine, kako se zavezništvo odziva na izzive¹², s katerimi se srečuje. Dokument zajema premik v mednarodnem varnostnem okolju po koncu hladne vojne in tvori most med grožnjami, ki Natu pretijo, in zmogljivostmi, ki jih za svojo obrambo potrebuje.

¹¹ Skupne združene namenske sile: skupne - multinacionalne, združene - delovanje vseh zvrsti vojske, namenske - ker se formirajo od dela obstoječih sil s točno določenimi nalogami (Gligorijević, Petrović 2007, 71).

¹² Nova tveganja in negotovosti, s katerimi se bodo soočale države članice, so: etnični konflikti, kršitve človekovih pravic, politična nestabilnost, gospodarska krhkost in širitev jedrskega, biološkega in kemičnega orožja (Nato 2001, 44–45).

Nov strateški dokument je dopolnil naloge sprejete v konceptu iz leta 1991. Trem temeljnim nalogam (varnost, posvetovanje, odvrčanje in obramba) dodaja dve novi nalogi, in sicer: krizno upravljanje, ki obsega tudi možnost Natovega izvajanja mirovniških operacij, in partnerstvo. Ohranjanje strateškega ravnotežja v Evropi zaradi spremenjenih odnosov z Rusijo nov strateški dokument ne omenja več. Koncept veliko pozornosti namenja operacijam odzivanja na krize (*ang. Crisis response operations*), ki sicer niso v skladu s 5. členom Severnoatlantske pogodbe (Vegič 2005b, 81).

Strateški koncept opredeljuje naslednje bistvene elemente:

- Ohranjanje čezatlantske povezave (nedeljivost evropske in severnoameriške varnosti);
- Vzdrževanje učinkovitih vojaških zmogljivosti (odvrčanje in kolektivna obramba do operacij za odzivanje na krizne razmere);
- Oblikovanje Evropske varnostne in obrambne identitete znotraj zavezništva (sodelovanje zavezništva z ZEU in EU);
- Preprečevanje konfliktov in obvladovanje kriznih razmer (pomembna vloga zavezništva pri operacijah za odzivanje na krizne razmere);
- Partnerstvo, sodelovanje in dialog (sodelovanje z namenom povečanja varnosti za vse);
- Širitev (odprtost zavezništva za nove članice);
- Nadzor nad oboroževanjem, razoroževanje in neširjenje orožja (krepitev varnosti in stabilnosti z najnižjo možno uporabo orožja) (Nato 2001, 45–46).

Zadnji del Strateškega koncepta določa smernice za zavezniške sile:

- Vzdrževanje vojaških zmogljivosti za izvajanje svojih nalog;
- Zagotavljanje ustreznega razmerja jedrskih in konvencionalnih sil, njihovo vzdrževanje ter prilagajanje okoliščinam;
- Obvladovanje nepredvidenih razmer, situacij, tveganj in zahtev, s humanitarnimi krizami vred;
- Pospeševanje stabilnosti v evroatlantskem prostoru s sodelovanjem in zaupanjem (Vlada RS 1999, 7–12).

Na vrhunskem zasedanju v Washingtonu sta bila sicer sprejeta še dva dokumenta: Akcijski načrt za članstvo (ANČ) in Pobuda za obrambne zmogljivosti (DCI). Glavni namen ANČ je zagotovitev jasnejših okvirjev za pripravo držav kandidatk za članstvo v Natu ter omogočanje njihovega ocenjevanja (Vegič 2005a, 186). Načrt državam, ki se potegujejo za članstvo, pomaga pri pripravah za doseganje ciljev, vendar kljub temu ne zagotavlja bodočega vstopa v zavezništvo.

Cilj DCI pa je izboljšanje obrambnih zmogljivosti, ki bi zagotavljale učinkovitost prihodnjih večnacionalnih operacij v celotnem spektru zavezniških nalog v sedanjem varnostnem okolju in v bližnji prihodnosti, s poudarkom na boljši povezljivosti med zavezniškimi silami in med silami zveze Nato ter partnerskimi državami (Vlada RS 1999, 13).

4.2.7 Evropska varnostna in obrambna identiteta (EVOI)

Proces oblikovanja EVOI se je odvijal na temelju odločitev EU, sprejetih z Maastrichtske pogodbo iz leta 1991 in z Amsterdamsko pogodbo iz leta 1997, ter zavez Nata, sprejetih na vrhunskih srečanjih v Londonu leta 1990, v Bruslju leta 1994 in v Madridu leta 1997 (Vlada RS 1997a).

EVOI lahko opredelimo kot povečanje strateške vloge evropskih držav po hladni vojni, saj je evropskim zaveznicam omogočila večjo varnostno vlogo znotraj zavezništva in s tem prevzem večje odgovornosti za lastno varnost in obrambo. Po razpravah med Natom, EU in ZEU, ali naj oblikovanje EVOI poteka na račun omejevanja vloge zveze Nato (Grizold 1999, 102), je postalo jasno, da naj se koncept oblikuje pod okriljem zavezništva, saj EU še ni imela razvitih varnostnih mehanizmov organizacije. Še več, »oblikovanje evropske varnostne in obrambne identitete znotraj Nata je sestavni del prilagajanja Natovih političnih in vojaških struktur, obenem pa predstavlja tudi pomemben element razvoja Evropske unije« (Nato 2001, 99).

Okrepitev evropskega stebra ja glavni cilj razvoja EVOI na političnem področju, medtem ko ta na vojaškem področju zahteva, da se v dogovorjenih okoliščinah viri zavezništva skupaj s silami držav nečlanic Nata postavijo pod poveljstvo ZEU pri operacijah, v katere samo zavezništvo ne more biti neposredno vključeno (Nato 2001, 250–251).

Hkrati okrepljena vloga evropskih držav omogoča pravičnejšo razdelitev bremena za varnost med obema stranema Atlantika in s tem učinkovitejši prispevek k nalogam in dejavnostim zavezništva kot izraz skupne odgovornosti (Trapans 2001, 55; Nato 2002b, 8).

4.2.8 Obvladovanje kriznih razmer in boj proti terorizmu

Z odpravo nekdanje globalne konfrontacije in pojavom večih kriznih žarišč, se je zavezništvo znašlo pred dvema možnostima: da ostane vojaško zavezništvo ali da oblikuje politiko bolj aktivnega poseganja v varnostna dogajanja na evropski celini in širše. Po hladni vojni je postajalo jasno, da mora Nato, če naj ostane relevanten, oblikovati politiko do konfliktov izven ozemlja članic (Vegič 2005a, 193).

Z izvajanjem novih nalog od leta 1992, opredeljenih tudi v Strateških konceptih 1991 in 1999, se je pojavilo vprašanje o vpletenosti Nata v operacije za vzdrževanje mednarodnega miru, o pravni podlagi za izvajanje le-teh ter o pripravljenosti držav članic za sodelovanje. Dolžnosti glede medsebojne pomoči so opredeljene v 5. členu Severnoatlantske pogodbe, vendar gre tu za posege v primeru kriz zunaj ozemlja zavezništva, za katere je uveljavljen izraz »naloge izven določil 5. člena pogodbe« (ang. *Non-Article 5 missions*). V tem primeru namreč ne gre za kolektivno samoobrambo, ampak za posege pod vodstvom Varnostnega sveta OZN (VS OZN). Odgovor na to se je pojavil v 53. členu UL OZN, ki VS OZN dovoljuje uporabo regionalnih dogovorov ali ustanov za izvajanje prisilnih akcij pod svojim vodstvom. S tem so Natu pripisali vlogo regionalnega varnostnega dogovora (Vegič 2005b, 83).

Kmalu po preoblikovanju strategije zveze Nato so konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije pokazali potrebo po posredovanju mednarodne skupnosti. Med leti 1992-1995 to posredovanje ni ponudilo večjih uspehov, zato so v zavezništvu razmišljali o oblikovanju aktivnejše politike glede tega problema. Leta 1994 je Nato prvič izvedel oborožena posredovanja (tudi z Zaščitnimi silami OZN - UNPROFOR) proti srbskim enotam. Leta 1995 je bil podpisan Daytonski sporazum¹³. Zavezništvo je za obdobje enega leta na območje Bosne in Hercegovine napotilo Sile za izvajanje (IFOR). Po koncu mandata so ZN izdali

¹³ Daytonski sporazum je sporazum, ki so ga Republika Bosna in Hercegovina, Republika Hrvaška in Zvezna republika Jugoslavija (ZRJ) novembra 1995 podpisale v ameriškem mestu Dayton v zvezni državi Ohio. S podpisom so sprte strani končale vojno v Bosni in Hercegovini ter odločile o njeni prihodnosti.

resolucijo za oblikovanje Stabilizacijskih sil (SFOR), ki so, sicer v manjšem številu, prevzele podobne naloge v izvajanju vojaških vidikov mirovnega sporazuma. Poleg enot držav članic se je v operacije IFOR in SFOR vključilo tudi večje število partnerskih in drugih držav, med njimi tudi Slovenija (1997).

Reševanje problema varnosti na območju nekdanje Jugoslavije je ponovno zahtevalo vključitev Nata ob zaostrovanju krize na Kosovu v letih 1998-1999, kjer sta se spopadli Osvobodilna vojska Kosova ter oboroženime sile ZRJ. OZN je tja napotila sile za Kosovo (KFOR) pod vodsvom Nata. Zavezništvo je zaradi etničnega čiščenja, zločinov nad albanskim civilnim prebivalstvom ter nepripravljenosti ZRJ na dogovore, ki se je kazalo tudi z zavračanjem vključevanja mednarodnih ustanov v reševanje krize, proti ZRJ nastopilo z letalskimi napadi.

V Makedonijo je Nato svoje sile napotil leta 2001 po prošnji predsednika makedonske države za pomoč pri razoroževanju Osvobodilne vojske Kosova in skupin albanskih skrajnežev. Kasneje je Nato sodeloval še v Iraku (2004-2011), Afganistanu, v Somaliji in Sudanu pa nudi pomoč Afriški uniji.

Interesi in aktivnosti zavezništva na območju izven meja članic se se znatno povečali z vlogo zavezništva v boju proti terorizmu po terorističnem napadu na ZDA 11. septembra 2001. Iz členov Severnoatlantskega sporazuma lahko razberemo, da boj proti terorizmu ni bil predmet prvotnega oblikovanja zavezniških nalog, ampak je kot resna grožnja miru in varnosti priznan konec 20. stoletja. Medtem ko je bil v preteklosti terorizem obravnavan kot vrsta nepovezanih nacionalnih pojavov, je zdaj obravnavan kot zapletena in stalna grožnja, ki zahteva obsežen, večstranski odziv.

Po omenjenem napadu na ZDA je Nato je prvič v svoji zgodovini aktiviral 5. člen. Do 4. oktobra 2001 so se kot odziv na prošnje ZDA zaveznice odločile za osem ukrepov, ki bi razširili možnosti boja proti terorizmu. Ukrepi so vključevali intenzivnejšo izmenjavo obveščevalnih informacij, obsežne pravice do preletavanja in dostopa do pristanišč in letalskih stez, pomoč državam, ki so ogrožene zaradi podpiranja koalicijskih prizadevanj, ter napotitev pomorskih sil Nata v vzhodno Sredozemlje in pošiljanje letal s sistemom opozarjanja in nadzora iz zraka (*AWACS*) v Združene države kot nadomestilo za ameriška letala *AWACS*, ki so nudila podporo operacijam v Afganistanu. Pristop Nata k boju proti terorizmu priznava, da je primarna odgovornost v rokah držav članic. Cilji zavezništva so

pomagati svojim članicam pri odvratanju, obrambi in razbijanju terorističnih groženj iz tujine ter pri zaščiti pred njimi. Osnovni pristop, orisan v vojaškem konceptu Nata za obrambo pred terorizmom, vsebuje štiri komponente: protiteroristične obrambne ukrepe za zmanjševanje ranljivosti sil, posameznikov in premoženja; obvladovanje posledic; protiteroristične ofenzivne ukrepe ter usklajevanje z mednarodnimi organizacijami kot so EU, OVSE in ZN (Nelson 2004).

Kljub različnim stališčem o globalni vlogi in posegov zavezništva izven območja mej članic, lahko rečemo, da je s svojim delovanjem pridobilo večjo vojaško in politično težo v mednarodni skupnosti. S podporo mednarodnim humanitarnim prizadevanjem, pomočjo pri obnovi infrastrukture, beguncem, žrtvam poplav in potresov, itd. pa je Nato hkrati poglobil svojo legitimnost v spremenjenem varnostnem okolju.

4.2.9 Prilagajanje novim izzivom

Da bi se Nato še bolje pripravil na izzive sodobne varnosti, kot je terorizem, je na vrhunskem srečanju v Pragi novembra 2002 sprejel številne ukrepe in pobude, o katerih so govorili tudi na srečanju v Istanbulu leta 2004. Izpostavljenih je bilo pet različnih področij (Nato 2002a; Vlada RS 2003):

- Nato ohranja politiko odprtih vrat;
- Vzpostavitev še globljega sodelovanja z drugimi organizacijami, ustanovami ter državami (predvsem z Rusijo¹⁴, Ukrajino in državami Sredozemskega dialoga);
- Pristop k izboljšanju zavezniških obrambnih zmogljivosti, ki obsega tri elemente: novo pobudo o zmogljivostih¹⁵ – Praška zaveza za doseganje zmogljivosti (*ang. PCC – Prague Capabilities Commitment*), oblikovanje Natovih odzivnih sil (NRF)¹⁶ in racionalizacijo Natove vojaške poveljniške strukture¹⁷;

¹⁴ Znotraj Sveta Nato – Rusija države članice in Rusija delujejo kot enakopravne članice in si prizadevajo za izboljšanje na naslednjih področjih: obrambne reforme, preprečevanje širjenja orožja za množično uničevanje, iskanje in reševanje na morju, načrtovanje civilnih ukrepov v krizah, protiraketna obramba in boj proti terorizmu (Vlada RS 2003).

¹⁵ Med njimi so: kemična, biološka, radiološka in jedrska obramba; obveščevalne dejavnosti; opazovanje in določanje podatkov o cilju; poveljevanje in komunikacija; bojna učinkovitost; strateški transport; oskrba letal v zraku, idr. (Nato 2002a).

- Preoblikovanje vojaških in civilnih struktur zavezništva;
- Sprejemanje novih vlog (vodenje operacije Mednarodnih varnostnih podpornih sil (ISAF)¹⁸, pomoč Afriški Uniji v Sudanu, pomoč Pakistanu po potresu, ...).

Na naslednjem zasedanju zavezništva v Rigi novembra 2006 so predsedniki vlad in držav članic potrdili dokument z naslovom Celovite politične usmeritve (CPU). Dokument predstavlja okvir in politično usmeritev za trajajoče preoblikovanje zavezništva in za naslednjih deset do petnajst let določa prednostne naloge za vsa vprašanja glede zmogljivosti zavezništva, posamezna področja načrtovanja in zbiranje obveščevalnih podatkov. S tem naj bi zagotovili, da bo Nato v 21. stoletju ostal učinkovit, verodostojen in relevanten. Med CPU so med drugim navedeni naslednji ukrepi:

- a) Ohranitev sposobnosti učinkovitega odzivanja na celoten spekter groženj, tveganj in izzivov;
- b) Sile zavezništva morajo ostati uravnotežene, prožne in okretne;
- c) Usposobljenost za odzivanje na najzahtevnejše operacije;
- d) Izvajanje več manjših, zahtevnih in raznolikih operacij;
- e) Potreba po širokem pristopu do varnosti (lastni instrumenti upravljanja kriznih razmer, izboljšanje sodelovanja z državami nečlanicami, institucijami in organizacijami) (Paul Savereux 2007).

4.2.10 Strateški koncept (2010)

Voditelji članic zveze Nato so 19. novembra 2010 na zgodovinskem vrhu v Lizboni sprejeli nov koncept, ki naj bi zavezništvo moderniziral ter ga naredil še učinkovitejšega. Kot je zapisano v uvodu novega koncepta (Nato 2010, 4–5): “Mi, voditelji držav in vlad članic zveze

¹⁶ NRF: mobilne, tehnološko razvite, razmestljive sile v visoki bojni pripravljenosti s kopensko, pomorsko in zračno komponento.

¹⁷ Prožnejša, učinkovitejša in razmestljiva poveljniška struktura, ki obsega dve poveljstvi: operativno in funkcionalno (Vlada RS 2003).

¹⁸ Vodenje operacije varnostnih sil ISAF v Afganistanu je Nato prevzel leta 2003, kar je predstavljalo prvi poseg zavezništva izven območja Evrope.

Nato, smo odločeni, da bo Nato še naprej igral ključno vlogo pri zagotavljanju naše skupne obrambe in varnosti. S tem strateškim konceptom bo potekala naslednja faza v razvoju Nata, ki bo omogočila, da bo z novimi zmožnostmi in novimi partnerji še naprej učinkovit v spreminjajočem se svetu in v boju proti novim grožnjam:

- Koncept bo ponovno okrepil vez med našimi narodi, da bodo ena drugo ščitile pred napadom kot tudi pred novimi nevarnostmi, ki bi ogrožile varnost naših državljanov.
- Koncept obvezuje Nato, da preprečuje krize, rešuje konflikte in stabilizira situacije takoj po konfliktih, vključno s tesnejšim sodelovanjem z našimi mednarodnimi partnerji, predvsem z Združenimi narodi in Evropsko unijo.
- Našim partnerjem po svetu ponuja večje politično sodelovanje z zvezo in pomembno vlogo pri načrtovanju Natovih operacij, pri katerih sodelujejo.
- Nato obvezuje k ustvarjanju pogojev za svet brez jedrskega orožja – ampak poudarja, da dokler bo na svetu jedrsko orožje, bo Nato še naprej zveza z jedrskim orožjem.
- Koncept potrjuje trdno prepričanje zveze, da ostanejo vrata Nata odprta za vse evropske demokracije, ki izpolnjujejo standarde v zvezi s članstvom, saj širitev vodi k izpolnitvi našega cilja o celostni, svobodni in mirni Evropi.
- Koncept zavezuje Nato k nenehni reformi, ki bo prispevala k učinkovitejši, zmogljivejši in fleksibilnejši zvezi, tako da bodo naši davkoplačevalci dobili v zameno za denar, ki ga vlagajo v obrambo, najboljšo zaščito.

Naši državljani se zanašajo, da bo Nato branil svoje članice, odposlal svoje močne vojaške sile v boj kamor in kadar bo to potrebno za našo varnost in da bo pomagal pri spodbujanju skupne varnosti z našimi partnerji po svetu. Medtem ko se svet spreminja, ostaja Natovo bistveno poslanstvo enako: zagotavljanje, da ostane zveza edinstvena skupnost svobode, miru, varnosti in skupnih vrednot.«

V nadaljevanju koncept, poleg kolektivne obrambe, kriznega managementa ter kooperativne varnosti, poudarja sposobnost spoprijemanja s sodobnimi grožnjami, kot so terorizem, kibernetične grožnje, energetska varnost in podnebne spremembe. Z novim konceptom Nato spodbuja sodelovanje z OZN in EU ter z Rusijo. Koncept naj bi racionaliziral tudi delovanje zveze, saj naj bi zmanjšal število zaposlenih, poveljstev in agencij.

4.3 Nato in Evropska unija

4.3.1 ZEU kot predhodnica varnostnega udejstvovanja EU in razvoj sodelovanja z NATO

S podpisom Bruseljske pogodbe je nastala Organizacija Bruseljske pogodbe (*ang. Brussels Treaty Organization - BTO*), katera ni nikoli razvila ustreznih vojaških zmogljivosti. Njene predvidene dejavnosti so prevzele kasneje ustanovljene meddržavne organizacije. Vse njene podpisnice so postale članice Nata, BTO je v glavnem predstavljala predhodnico zaveznitva.

ZEU je bila ustanovljena 23.10.1954 v Londonu, s preimenovanjem BTO in priključitvijo ZRN in Italije. Spremenjena Bruseljska pogodba je obsegala sodelovanje članic na gospodarskem, družbenem in kulturnem področju, obenem pa zagotavljala kolektivno samoobrambo ob morebitni agresiji (Grizold 1999, 87).

ZEU je z Rimsko deklaracijo (1984) želela opredeliti evropsko obrambo in uskladiti obrambno politiko držav članic. Deklaracija je poudarila pomen krepitev miru in varnosti, pospeševanja enotnosti in spodbujanja nadaljnje integracije Evrope ter tesnejšega sodelovanja med članicami in z drugimi evropskimi organizacijami. Zaradi pomanjkljive obrambne strukture ZEU v primerjavi z Natom ni mogla prevzeti operativnih nalog, zato so bili ti preneseni na zaveznitvo. Tako se je ZEU omejila na skromnejšo organizacijsko strukturo in je delovala zgolj kot posvetovalno telo.

S Petersberško deklaracijo (1992) so bile potrjene smernice prihodnjega razvoja ZEU:

1. ZEU in evropska varnost;
2. Povečanje operativne vloge ZEU;
3. Odnos med ZEU in drugimi članicami EU ter Severnoatlantsko pogodbeno organizacijo (Grizold 2005, 53).

S to deklaracijo so bile opredeljene tudi Petersburške naloge, s katerimi so države članice ZEU izrazile pripravljenost nuditi svoje konvencionalne sile v humanitarnih in reševalnih nalogah, mirovnih operacijah in bojnih nalogah pri reševanju kriz, vključno z vzpostavitvijo

miru. Naloga teh sil bi bila izvajati vojaške operacije kot odziv na mednarodno krizo v okoliščinah, kjer se Nato kot celota ne bi vojaško angažiral.

Po koncu hladne vojne je ZEU sodelovala v prvih mirovnihi operacijah:

- Skupna akcija ZEU v Perzijskem zalivu (1988-1990);
- Operacije ZEU med oboroženimi spopadi v bivši Jugoslaviji (1992-1996);
- Operacije kriznega upravljanja v Albaniji, na Hrvaškem ter na Kosovu (1997-2001).

Današnja EU je formalne temelje za udejstvovanje na področju zagotavljanja mednarodnega miru dobila leta 1992 s podpisom Maastrichtskega sporazuma¹⁹, v katerega so članice vključile tudi določila o skupni zunanji in varnostni politiki (SZVP)²⁰. Sporazum opredeljuje ZEU kot integralni del EU, ki kot operativno telo pripravlja odločitve in izvaja akcije povezane z obrambo skupnosti. Nadalje je možnost integracije ZEU v EU omenjena v Amsterdamski pogodbi (1997) po kateri so se članice EU osredotočile na institucionalno integracijo ZEU v EU, ki je tako postala podrejeni organ EU (Garb in Ober 2005, 97).

Leta 1999 so države članice vzpostavile Evropsko varnostno in obramno politiko (EVOP), katere glavni cilj je izvajanje vojaških in civilnih operacij kriznega upravljanja, razvoj novih dokumentov in konceptov ter odzivanje v primeru naravnih, humanitarnih in drugih nesreč (Vlada RS 2013a).

Nadalje je EU vzpostavila nove politične in vojaške strukture (Politični in Varnostni odbor, Vojaški odbor in Vojaški štab), sprejela cilje za ustanovitev evropskih sil za hitro posredovanje, ki naj bi opravljale petersburške naloge; po terorističnem napadu 11. septembra 2001 je sprejela Akcijski načrt za boj proti terorizmu; leta 2003 Evropsko varnostno

¹⁹ Imenovana je tudi kot Pogodba o Evropski uniji, ki je bila podpisana v Maastrichtu 7. februarja 1992. V veljavo je stopila 1. novembra 1993.

²⁰ Cilji SZVP so določeni v Pogodbi o EU, člen 11:

- zaščititi skupne vrednote, temeljne interese, neodvisnost in celovitost Unije v skladu z UL OZN;
- na vse načine krepiti varnost Unije;
- ohranjati mir in krepiti mednarodno varnost v skladu z načeli UL OZN in Helsinške sklepne listine ter cilji Pariške listine;
- spodbujati mednarodno sodelovanje;
- razvijati in utrjevati demokracijo in načelo pravne države ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Evropski parlament 2008).

strategijo; v letu 2004 je ustanovila Evropsko obrambno agencijo in sprejela Koncept bojnih skupin ter vrsto drugih dokumentov in ukrepov (Grizold 2005, 64–71).

Kljub temu, da se EU od ustanovitve omenja bolj kot gospodarsko-politična povezava držav članic, ki ne vključuje pomembnejših vojaških zmogljivosti, je v sklopu preoblikovanja in širjenja nalog prevzela ravno te naloge (izvajanje mirovnih operacij, operacij s področja evropske varnostne in obrambne politike, ali kot operacije vojaškega ali operacije civilnega kriznega upravljanja), kar je potrdila s svojo varnostno strategijo Varna Evropa v boljšem svetu leta 2003. Z izvajanjem omenjenih nalog je EU pričela istega leta, in sicer v Bosni in Hercegovini, Makedoniji, Demokratični Republiki Kongo²¹, Gruziji, Iraku, Sudanu, idr. (Garb in Ober 2005, 101–103).

Kot pravita Garb in Ober (2005, 105) ustanovljene in najavljene operacije s področja varnostne in obrambne politike dokazujejo, da tudi EU dokaj uspešno razvija politiko in kapacitete za delovanje na tem področju.

Med izzivi s katerimi se EU ukvarja pa so:

- Širitev območja delovanja;
- Razvoj kvantitete in kvalitete operacij;
- Povečevanje odzivnosti;
- Razvoj kadrovske zmogljivosti;
- Razvoj sodelovanja z drugimi akterji;
- Večstranska aktivnost.

4.3.2 Sodelovanje med Natom in EU

Pomemben korak pri sodelovanju predstavlja odločitev EU, da bo z Natom dosegla dogovore o celovitem posvetovanju, sodelovanju in preglednosti ter vzpostavila potreben dialog, posvetovanje in sodelovanje z evropskimi članicami Nata, ki niso članice EU, o vprašanjih v

²¹ Prva avtonomna operacija pod vodstvom EU.

zvezi z EVOP in obvladovanjem kriznih razmer. Na zasedanju Evropskega sveta v Nici ter zavezništva v Bruslju leta 2000 sta se obe organizaciji strinjali o razvoju posvetovanja in sodelovanja pri vprašanih skupnega interesa glede varnosti, obrambe in obvladovanja kriznih razmer. Od istega leta se sestajajo skupne *ad hoc* delovne skupine Nata in EU, kjer potekajo razprave o varnostnih vprašanih, načinih za dostop EU do zmogljivosti Nata, o ciljih le-teh in dogovorih za stalno posvetovanje. V letu 2001 je z izmenjavo pisem generalnega sekretarja in švedskega predsedstva EU prišlo do dogovora o skupnih zasedanjih na ministrski (najmanj eno na vsakih šest mesecev) in veleposlaniški ravni (najmanj tri).

Tako zdaj potekajo redna zasedanja Političnega in varnostnega odbora EU ter NAC (Nato 2001, 102–103).

Z namenom poglobitve strateškega partnerstva in sodelovanja za ohranjanje stabilnosti v Evropi sta Nato in EU 16. decembra 2002 podpisala Deklaracijo o skupni evropski varnostni in obrambni politiki. Deklaracija določa, da njuni odnosi temeljijo na:

- Partnerstvu (dopolnjevanje v primerih reševanja kriz);
- Učinkovitem skupnem posvetovanju, dialogu, sodelovanju in transparentnosti;
- Enakopravnosti in upoštevanju avtonomnosti pri odločanju ter interesih EU in Nato;
- Spoštovanju interesov držav članic obeh organizacij;
- Spoštovanju načel UL OZN, Pogodbe o EU in Washingtonske pogodbe;
- usklajenem, preglednem in medsebojno okrepljenem razvoju skupnih vojaških zmogljivosti (Vlada RS 2003).

Marca 2003 je bil med obema organizacijama sprejet sporazum Berlin Plus, ki ureja odnose med obema organizacijama, dejansko pa pomeni, da ima EU omogočen dostop do načrtovanja in operativnih zmogljivosti za krizno upravljanje Nata. Te je EU prvič uporabila v primeru operacije *Concordia* v Makedoniji leta 2003. Organizaciji sta kasneje sodelovali še v Bosni in Hercegovini (z operacijo *Althea* so leta 2004 sile Evropske unije (EUFOR) prevzele naloge SFOR-ja), na Kosovu, v Afganistanu, Darfurju (Sudan) ter Somaliji.

Istega leta sta organizaciji sprejeli dokument Dogovorjeni pristop k Zahodnemu Balkanu (*ang. Concerted Approach for the Western Balkans*). V tem strateškem dokumentu sta organizaciji ugotovili, da imata skupno vizijo prihodnosti Zahodnega Balkana. Ta se nanaša

na stabilnost omenjenega prostora, ki temelji na gospodarski odprtosti in demokratičnih političnih sistemih.

Povezanost med Natom in EU ni pomembna le z vidika obvladovanja kriznih razmer, ampak tudi za vzpostavljanje varnosti na sploh, saj si navsezadnje delita iste globalne grožnje, kot so: terorizem, širjenje orožja za množično uničevanje, regionalni konflikti, nefunkcionalne države in organizirani kriminal.

Skupno pa imata tudi to, da sta glavna politična sedeža obeh organizacij v Bruslju, kar olajšuje vzdrževanje rednih institucionalnih stikov, ter 22 držav članic v obeh organizacijah; razlike v sestavi obeh organizacij se rešujejo s sodelovanjem na različnih ravneh. Tako ZDA, Albanija, Kanada, Islandija, Norveška in Turčija, kot nečlanice EU sodelujejo na vseh Nato-EU srečanjih, pravtako pa Avstrija, Finska, Irska, Švedska in Malta kot nečlanice zavezništva sodelujejo v PzM, izjema je le Ciper.

Obe organizaciji si delita podobne ideologije, ekonomske in politične sisteme ter številne skupne interese, čeprav je bil Nato že ustanovljen kot obrambno zavezništvo, EU pa kot gospodarsko-politična povezava držav članic, ki je relativno pozno začela z razvojem lastne varnostne strukture. Razlike v sprejemanju in izvajanju varnostnih politik obeh organizacij opredeljujejo tudi različne pravne podlage ter različna ustroja in načini delovanja. Natova doktrinarna podlaga varnostne politike je starejša in razvitejša kot podlaga EU, saj je zavezništvo izdelovalo in dograjevalo svoje sisteme, koncepte in ustrezne dokumente že od leta 1949. Je pa varnostna politika EU bolj raznovrstna, saj zajema več področij delovanja, ki zadevajo širše pojmovanje varnosti, med njimi tudi gospodarska, tehnična, strokovna pomoč manj razvitim državam ter pomoč pri socialnih, gospodarskih in ekonomskih problemih, vključno z naravnimi katastrofami, trgovino ljudi, idr.

Nato ima več prednosti pri težjih in bolj zahtevnih operacijah, kjer je mogoče pričakovati dolgotrajno akcijo, delovanje EU pa je usmerjeno predvsem v civilno-krizno upravljanje ter vsestransko rehabilitacijo v post-konfliktnem obdobju (Slovenija in Nato 2013).

Z vojaškega vidika sta Nato in EU sodelovala strokovno, prilagodljivo in uspešno, tako na poveljniški kot tudi operativni ravni. Vendar kljub precejšnjemu prekrivanju v članstvu in sprejetju raznih dogovorov organizaciji nista izkoristili vseh potencialov sodelovanja. Da bi se približali 'strateškemu partnerstvu' h kateremu stremita bosta morali najti praktične izboljšave. Nekateri problemi, ki se pojavljajo pri sodelovanju med Natom in EU so: dolg odločitveni

postopek na politični ravni, potreba po soglasnosti v obeh organizacijah ima zamudni učinek na sodelovanje, pravtako obstoječi dogovori ovirajo učinkovito sodelovanje na politični ravni, dolg pripravljalni čas za operacije, ki vključujejo EU kot alternativo Natu, potreba po kompatibilnejšima poveljniškima strukturama ter dodatnih izboljšavah kot so: obveščevalna dejavnost, skupna varnost in zaščita podatkov, logistika ter finančni vidik. Težave pa se pojavljajo tudi pri vprašanju zmogljivosti. Odločitve o izboljšavi vojaških zmogljivosti in uporabi sile sprejemajo na nacionalni ravni. V primerjavi s hladno vojno je danes za mednarodne grožnje težje opravičiti uporabo velikosti, opreme in zmogljivosti evropskih oboroženih sil. Z odsotnostjo strateške in obstoječe grožnje je tudi zelo težko predvideti katera vlada bo omogočila uporabo svojih vojaških zmogljivosti, navsezadnje pa morajo prav one omogočiti učinkovito sodelovanje med EU in Natom. Obe organizaciji predstavljata najboljše možno orodje in voditelji bi mogli sprejeti odločitve o tem, katera organizacija ima prednost v določeni situaciji. Na strateški ravni bi učinkovito sodelovanje moralo temeljiti na jasni delitvi zmogljivosti oziroma sposobnosti. Delitev vlog na že določenih kriterijih je neprimerna, zato se morajo države članice o primernosti delovanja odločati za vsako operacijo posebej. Da ne bi prišlo do podvajanja ali celo tekmovanja med organizacijama je tu pomembna tesna koordinacija (Bebler 2009, 103–109).

Za uspešen boj proti današnjim grožnjam je potrebno trdno, strateško partnerstvo. Nove grožnje so postale kompleksnejše, zato bi za uspešno zoperstavljanje bilo potrebno takšna partnerstva še okrepiti. Pri tem je pomembno, da si organizacije med seboj delijo informacije, znanje ter učinkovite prakse.

5 ŠIRITEV ZVEZE NATO

Širitev zveze Nato ni enkraten, ampak odprt in stalen proces, ki poteka od njene ustanovitve dalje. Osnovo za širitev Nata predstavlja 10. člen Severnoatlantske pogodbe, ki se glasi: *»Pogodbenice lahko s soglasnim dogovorom povabijo katero koli drugo evropsko državo, ki je sposobna podpreti načela te pogodbe in prispevati k varnosti severnoatlantskega območja, da pristopi k tej pogodbi. Tako povabljeni država lahko postane pogodbenica te pogodbe z deponiranjem svoje listine o pristopu pri Vladi Združenih držav Amerike. Vlada Združenih*

držav Amerike bo vsako od pogodbenic obvestila o deponiranju vsake take listine o pristopu» (Nato 2001, 541).

Razlogi za širitev Nata se med obdobjem hladne vojne in obdobjem po hladni vojni precej razlikujejo. Kot pravi Vegič (2005a, 190) so širitve Nata v obdobju hladne vojne potekale predvsem iz vzrokov, ki so bližje realističnemu pojmovanju mednarodnih odnosov – krepitev moči proti nasprotniku. Po hladni vojni pa so razlogi širitve kompleksnejši ter bolj razumljivi z vidika širitve varnostne skupnosti oziroma širitve stabilnosti v vzhodno in srednjo Evropo, k čemur se bomo vrnili nadalje v nalogi.

Za države, sprejete v zvezo med obdobjem hladne vojne, ni bilo posebnih zahtev in meril, še več, bile so na različnih stopnjah razvitosti, tako politično kot ekonomsko ter vojaško. Nekatere države (Portugalska, Turčija in Grčija) niso izpolnjevale niti osnovnih načel delovanja zavezništva, kot je demokracija, vendar ta pogoj v 10. členu sporazuma ni izrecno omenjen.

Tudi Anton Bebler (2007, 55) ugotavlja, da so bili temeljni razlogi za povabila v članstvo do leta 1982 vojaški in geostrateški interesi vodilnih članic v primeru spopada z nasprotnim blokom. Vendar v članku (2010, 15–33) pravi, da lahko Natovo prakso strpnosti do nedemokratskih režimov delno zagovarjamo na temelju, da članstvo v zavezništvu na dolgi rok prispeva k liberalizaciji in demokratičnemu razvoju teh držav.

5.1 Širitev med hladno vojno

Ideja o širitvi zavezništva je obstajala še pred podpisom Washingtonske pogodbe, ki je vsebovala dve omejitvi: geografsko (samo evropske države) in postopkovno (z vabilom, ki temelji na konsenzu med že sprejetimi članicami). Zametek zveze je vključeval le ZDA ter Združeno kraljestvo. Ta se je v juliju 1948 povečala s Francijo, Kanado in državami Beneluksa. Nekaj mesecev kasneje so vabila prejele še Islandija, Norveška, Danska, Portugalska in Italija (Bebler 2010, 15–33).

Med hladno vojno je zavezništvo izvedlo še tri kroge širitve članstva: leta 1952 sta se priključili Turčija in Grčija, leta 1955 ZRN ter leta 1982 Španija. Med leti 1951-1952 so v zavezništvu resno obravnavali tudi možnost povabila za FLRJ, zaradi česa je v zavezništvu

prišlo do nasprotovanj. Vstop slednje ni želela Italija zaradi nerešenega vprašanja jugoslovansko-italijanske meje v Tržaškem zalivu. Namesto tega je FLRJ v avgustu leta 1954 s podpisom sporazuma na Bledu vstopila v trojno obrambno zvezo (Balkanski pakt) z Grčijo in Turčijo ter se tako neposredno povezala z Natom (Vlada RS 2002b, 9). Omenjeni državi so iz vojaško-strateških razlogov v zavezništvo povabili med korejsko vojno, saj sta naravni podaljšek zahodnoevropskega dela zavezništva ter sta skupaj z Italijo tvorili strateško območje, ki se je razprostiralo od osrednjega do vzhodnega Sredozemlja (Trapans 2003, 16).

Podobno je bila Portugalska v prvotno skupino članic zavezništva sprejeta kljub diktaturi, saj so pri vabilu zopet pretehtali vojaško-strateški razlogi: ZDA so že med 2. svetovno vojno na Azorskih otokih zgradile vojaško letalsko oporišče.

Sprejem Zahodne Nemčije je prav tako temeljil na strateških vzrokih. Leta 1945 so zavezniške sile na postdamski konferenci odredile odpravo vojaške industrije in demilitarizacijo Nemčije ter stalen nadzor nad nemškimi zmogljivostmi za vojskovanje. Zaradi vojne v Koreji so zavezniške sile zaradi strahu pred tretjo svetovno vojno začele oblikovati močno vojaško silo v Zahodni in Osrednji Evropi in razvijati novo strategijo. Korejsko vojno je nato ustavilo premirje, ameriška javnost je zahtevala vrnitev svojih vojakov domov. V ZDA so zaradi notranje politike želeli zmanjšati obrambne izdatke, po drugi strani pa je bilo potrebno povečati Natove konvencionalne sile. Rešitev je bila ponovno oboroževanje Zahodne Nemčije in vključitev nemških enot v Nato, kar se je s političnega, vojaškega in gospodarskega vidika zdelo smiselno. Kljub močnim začetnim dvomom nekaterih evropskih držav, predvsem Francije in Velike Britanije, so Zahodno Nemčijo najprej povabili v Zahodnoevropsko unijo, leta 1955 pa tudi v Nato. Zavezništvo je sicer imelo strog zunanji nadzor nad vojaškimi silami Zahodne Nemčije in njena vlada ni mogla samostojno poveljevati nad ravnjo korpusa. Kljub negativnemu javnemu mnenju in nasprotovanju številnih politikov, je Nemčija bila prva država, ki je svojo vojsko v celoti vključila v Nato (Trapans 2003, 15–21).

Sprejem Španije v Nato je potekal na podlagi lastnih pobud in prizadevanj. Specifičnosti odnosa z zavezništvom so povezane z politično situacijo tedanjega španskega režima generala Franca, ki je v državi vladal od 1939 do 1975. Na oblast je prišel s podporo Hitlerja in Mussolinija, zaradi česa se večina držav ustanoviteljic zavezništva ni strinjala s sprejemom. Kasneje so bile ZDA, zaradi korejske vojne in distanciranja Frankovega režima od fašizma ter antikomunizma, pripravljene, da premostijo ideološke razlike ter sprejmejo strateške

prednosti, ki bi jim jih Španija prinesla. Tako je bil leta 1953 podpisan obrambni sporazum, ki je Pentagonu dovoli uporabo vojaških baz v Španiji, da bi povečal svoje vojne zmogljivosti proti SZ. Kljub težnji španskih socialistov in komunistov, ki so želeli, da Španija ostane nevtralna, je večina drugih političnih strank želela »sodelovalati« v ekonomskih in političnih integracijah z razvitimi državami Evropske gospodarske skupnosti, kar je predstavljalo del procesa transformacije Španije v demokratično deželo. Španija je bila prva država, ki je za odločitev o članstvu v zavezništvu izpeljala referendum. Ta je bil sicer izveden naknadno leta 1986, takratna socialistična vlada pa je z manipulacijo referendumskih vprašanj dobila majhno večino (Evroatlantska bezbednost 2007).

5.2 Vidiki širitve in merila za vstop v zavezništvo po hladni vojni

Novim strateškim razmeram po hladni vojni se je zavezništvo prilagodilo s sprejetjem širše opredelitve varnosti in uvedbo široko zasnovane strategije partnerstva in sodelovanja za celotno evroatlantsko območje, kar danes velja za eno od temeljnih varnostnih nalog Nata (Nato 2004a).

Novih članic zavezništvo ni potrebovalo zaradi vojaško-strateških vzrokov kot med hladno vojno, saj neposrednih groženj ni bilo več. Na območju držav nekdanjega Varšavskega pakta, Jugoslavije in Albanije (t. i. tranzicijske države) je po letu 1991 zbužala skrb zaradi nestabilnosti, možnosti konfliktov in krhkosti na novo vzpostavljenih demokracij. Rivalstva, ki jih je po 2. svetovni vojni s povezovanjem preprečila Zahodna Evropa, naj se s širitvijo varnostne skupnosti proti vzhodu ne bi več pojavljala.

Vinko Vegič pravi (2005a, 188), da je bila »zaskrbljenost Nata glede nestabilnosti in konfliktov na njegovem obrobju temeljna spodbuda za sodelovanje z nečlanicami in za širitev zavezništva. Sodelovanje in ponujeno članstvo v zavezništvu so članice Nata uporabile za to, da bi tranzicijske države spodbujale k notranjim reformam v smeri demokratizacije in tržnega gospodarstva in k spoštovanju norm mednarodnega prava v odnosih z drugimi državami«. Vrsta vzhodnoevropskih držav je spoznala, da lahko svoje varnostne interese najbolje uresniči s priključitvijo Severnoatlantskemu zavezništvu. Nekatere so se za to odločile tudi iz strahu pred ponovnim ruskim vplivom²², druge zato, da bi si čimprej zagotovile varnost, stabilizacijo demokracije ter gospodarske reforme.

Podobno tudi Dan Reiter (2001) navaja, da zagovorniki širitve trdijo, da bi ta lahko pomagala pri stabilizaciji vzhodne Evrope na tri načine:

- Prisotnost oz. povezava z zahodnimi državami bi odvrnila morebitno rusko agresijo;
- Širitev bi zmanjšala možnosti konfliktov, izboljšala varnostne razmere med državami članicami Nato ter jih spodbujala k mirnemu reševanju sporov;
- Nadaljnja demokratizacija regije omogoča stabilizacijo območja, saj je verjetnost sporov med demokracijami precej manjša.

Kot pravijo Ronald Asmus, Richard Kugler in Stephen Larrabee (1997, 94–100) je zavezništvo lahko izbiralo med tremi potmi širitve:

- Evolucijska širitev: ta predvideva, da so glavni problemi držav vzhodne in srednje Evrope politični in ekonomski, da te države niso neposredno ogrožene ter da so njihove reforme v teku. Glavna prioriteta teh držav naj bi bila integracija v Evropsko Unijo, ki naj bi bila zadolžena za reševanje njihovih težav. S tem bi zavezništvo pridobilo na času za sprejem novih članic, kar bi tudi omililo odnose z Rusijo glede širitve zavezništva;
- Spodbujanje stabilnosti: zagovorniki te teorije pravijo, da je politična situacija v državah vzhodne in srednje Evrope krhka, varnost novih demokracij ogrožena, kar lahko privede do ponovnih vzorcev nacionalizma in konfliktov. Poudarjajo povezanost demokracije z varnostjo in verjamejo, da države vzhodne in srednje Evrope potrebujejo močan varnostni okvir za razvoj stabilnih demokracij. Pri spodbujanju stabilnosti je priključitev teh držav EU pomembna, vendar samo to ne zadostuje;
- Strateški odgovor: v tem primeru bo do širitve Nata prišlo le, če Rusija zopet naznani avtoritarna in ekspanzionistična nagibanja do teh držav. Zagovorniki te širitve verjamejo, da je primarna naloga zavezništva kolektivna obramba in če je potrebno, vojskovanje za obranitev interesov Zahoda. Širitvi Nata v določeni meri nasprotujejo, saj naj bi ta s tem izzvala Moskvo ter odvrnila zavezništvo od pomembnejših nalog.

Avtorji menijo, da je pravilen izbor poti ena najpomembnejših odločitev, ki bo določala utemeljitev, časovni razpored in kriterije za širitev zveze Nato. Vsaka pot določa drugačen

²² Nasprotniki širitve so bili mnenja, da bi širitev Nata poslabšala odnose med Rusko federacijo in Zahodom in vanje vnesla nezaupanje, spodkopala novo rusko demokratično usmeritev in ponovno ustvarila odnose kot med hladno vojno (Trapans 2003, 63–64).

pristop k evropski varnosti, različne vzroke, zakaj se Nato širi, vodilne institucije ter drugačen časovni okvir širitve. Zagovorniki prve teorije, ki kot centralno institucijo za reševanje političnih in ekonomskih težav postavljajo EU, menijo, da s povezovanjem le-te in Nata na nek način otežujejo nasprotovanje Moskve. Vendar ta teorija ne opisuje varnostnih skrbi držav srednje in vzhodne Evrope, prav tako pa ni jasno, ali si zavezništvo sploh lahko privoščičakanje na širitev EU. Glavna prednost drugega pristopa je, da omenjenim državam omogoča tako želene rešitve na političnem in ekonomskem področju. ZDA in Natu omogoča določanje kriterijev za širitev zavezništva in, čeprav se zavezništvo širi predvsem zaradi političnih vzrokov (širjenje stabilnosti v regiji), se na ta način bolje pozicionira v primeru vojaškega odzivanja v prihodnosti. Kljub temu ima ta teorija nekaj slabosti, saj ZDA postavlja v vodilni položaj in zaradi krajšega časovnega razporeda sili zavezništvo k naglim odločitvam, s čimer izzivajo rusko toleranco. Prednost tretjega pristopa je vsekakor nedelovanje, v smislu neogrožanja odnosov z Moskvo, vsaj dokler ta ne spet ogroža teh držav. S tem pa ta pristop na noben način ne rešuje varnostnih tegob, s katerimi se srečujejo države vzhodne in srednje Evrope, in tako Ruski Federaciji omogoča posredno vplivanje na prihodnost zavezništva.

Pomembnost izbire prave poti za širjenje zavezništva se je odražala tudi v razpravi o tem, kakšne kriterije naj bi imelo Severnoatlantsko zavezništvo o vstopu oz. izstopu članic. Razen meril, ki jih lahko razberemo iz Severnoatlantskega sporazuma (Geršak 1995, 283–285), kot so načelo demokracije, osebna svoboda, stabilnost in blagostanje, vladavina prava ter miroljubno sodelovanje, drugih kriterijev med hladno vojno ni bilo.

Širitev Nata po hladni vojni ni bila več vprašljiva. Zavezništvo je leta 1994 sprejelo sklep o izdelavi Študije o širitvi Nata, ki naj bi natančneje opredelila splošna načela, systemske pogoje in časovni okvir širitve čezatlantskega zavezništva proti vzhodu Evrope. V prvem poglavju študija potrjuje, da zveza Nato ostaja izključno obrambno zavezništvo, katerega cilj je ohranitev miru na evroatlantskem območju in zagotavljanje varnosti za države članice. Varnost omenja kot širok koncept (vključuje politično, ekonomsko ter obrambno komponento), ki predstavlja temelj za novo varnostno arhitekturo. Širitev zavezništva naj bi uresničevala naslednje cilje:

- spodbujanje in podpiranje demokratičnih reform, med katere spada tudi civilni in demokratični nadzor nad oboroženimi silami;

- uveljavljanje vzorcev sodelovanja, posvetovanja in soglasja, ki so značilni za sedanje države članice, v novo sprejetih državah članicah;
- spodbujanje dobrih sosedskih odnosov, ki bodo koristili vsem državam na evroatlantskem območju;
- poudarjanje skupne obrambe in širitev njenih koristi ter večja razvidnost pri obrambnem načrtovanju in sprejemanju obrambnih proračunov;
- krepitev združevanja in sodelovanja v Evropi, ki temeljita na skupnih demokratičnih vrednotah;
- krepitev zmožnosti zavezništva, da prispeva k varnosti na evropski in svetovni ravni, kar vključuje tudi izvajanje dejavnosti za ohranitev miru z mandatom OVSE in Varnostnega sveta OZN, pa tudi nove naloge;
- krepitev in širitev čezatlantskega partnerstva.

Novo sprejete članice bodo morale tako kot dosedanje članice Severnoatlantskega zavezništva izpolnjevati naslednje obveznosti:

- Združevanje prizadevanj, da bi zagotavljali skupno obrambo ter mir in varnost in mirobljubno urejanje meddržavnih sporov. Nove članice se bodo morale vzdržati groženj o uporabi sile ter vseh postopkov, ki niso v skladu z načeli UL OZN;
- Prispevati bodo morale k razvoju miroljubnih in prijateljskih meddržavnih odnosov;
- Ohranjati bodo morale učinkovitost zavezništva (delitev vlog, tveganja, odgovornosti, stroškov in koristi pri zagotavljanju skupnih varnostnih ciljev in načel) (Grizold 2000, 233; Nato 1995).

Dokument določa tudi specifične pogoje o civilno-vojaških odnosih, ki vsebujejo: jasno delitev oblasti med predsednikom in vlado (zunanjim in obrambnim ministrom), ki je opredeljena v ustavah ali zakonih; parlamentarni nadzor nad vojsko (nadzor nad obrambnim proračunom); mirnodobni parlamentarni nadzor nad vojaškimi poveljniki. Pomembno vlogo pa imajo tudi neformalne zahteve kot so geopolitični interes Nata (še posebej ZDA), strinjanje držav članic ter zadostna podpora javnosti za članstvo bodoče države (Bebler 2010, 15–33).

Študija o širitvi Nata v 5. poglavju izraža politična in vojaška pričakovanja, ki jih morajo izpolnjevati kandidatke za članstvo:

Politična pričakovanja:

- Privrženost temeljnim načelom zavezništva: demokracija, svoboda in vladavina prava.
- Sprejemanje zveze Nato kot skupnosti podobno mislečih držav, ki so se združile v sistem kolektivne obrambe, da bi ohranile mir in varnost. Vsaka država članica prispeva k skupni varnosti in obrambi.
- Privrženost načelom, ciljem in dejavnostim, ki so opredeljeni v okvirnem dokumentu programa PzM.
- Obveznost, da si bodo v dobri veri prizadevale za doseganje soglasja med članicami zavezništva o vseh vprašanjih, kajti načelo soglasja je temelj kohezije in procesa sprejemanja odločitev v zvezi Nato.
- Sodelovanje pri posvetovanju in sprejemanju odločitev o vseh političnih in varnostnih zadevah zavezništva.
- Ustanovitev stalnega diplomatskega predstavništva pri sedežu zveze Nato v Bruslju.
- Pripravljenost poslati ustrezno usposobljene posameznike na služenje v organe in institucije vojaške in civilne strukture zavezništva.
- Sodelovanje pri izmenjavi obveščevalnih podatkov v okviru zavezništva.
- Izvajanje varnostnih pravil in postopkov zveze Nato.
- Uresničevanje načel in določil dokumentov, na katerih temelji sedanja politična in varnostna strategija zavezništva.

Vojaška pričakovanja:

- Nove države članice morajo biti pripravljene in usposobljene ustvarjalno prispevati h kolektivni obrambi zavezništva.
- Sodelovanje v delu združene vojaške poveljniške strukture zavezništva.
- Sodelovanje v vojaških vajah konvencionalnih sil zveze Nato. Vaje se bodo izvajale tudi na ozemljih novosprejetih držav.
- Uživanje varnostnih zagotovil, ki jih daje jedrska oborožitev, vendar bodo ob potrebi morale pristati na namestitev jedrske oborožitve na svojih lastnih ozemljih.

- Prispevanje deleža sil, oborožitve in tehnične opreme k skupnim oboroženim silam zavezništva.
- Sodelovanje pri izmenjavi vojaških obveščevalnih podatkov.
- Sprejemanje standardnih zvez Nato pri oborožitvi, poveljniških strukturah in postopkih, nadzoru in komunikacijski opremi.

Ključnega pomena so tri osnovna načela, ki jih bodo sedanje članice zavezništva upoštevale pri sprejemanju novih članic:

1. Enake dolžnosti in pravice za vse države članice zveze Nato (uživanje varnostnih zagotovil ter prispevanje k izvajanju kolektivne obrambe).
2. Nobena država, ki ni članica zveze Nato, nima pravice veta na sprejem ene ali več držav članic v članstvo (o morebitnem članstvu odločajo izključno sedanje članice zavezništva).
3. Države kandidatke, ki so vpletene v meddržavne spore in/ali manjšinske spore, ne ustrezajo kriterijem za polnopravno članstvo v zvezi (spore morajo države reševati miroljubno ter v skladu z načeli OZN in OVSE) (Grizold 1999, 83–84).

Anton Bebler (1999, 57) k izpolnjevanju političnih in vojaških zahtev dodaja še naslednje elemente, ki igrajo pomembno vlogo pri sprejemanju novih članic:

- geostrateški položaj kandidatke, dodatna strateška in operativna globina za Nato, ravnotežje med potencialnimi obrambnimi potrebami in obrambnimi zmogljivostmi;
- velikost, kvaliteto in pripravljenost oboroženih sil, vojaške infrastrukture, obrambnih proračunov in pričakovanje po izboljšanju oboroženih sil;
- interoperabilnost, zanesljivost, stopnja morebitnega vpliva s strani potencialnih sovražnih obveščevalnih služb, podatki o izročanju občutljivih informacij;
- izkušnje o sodelovanju v ameriško vodeni koaliciji med zalivsko vojno, dejanski prispevek k skupnim prizadevanjem za vzdrževanje in vzpostavljanje miru, posebej v silah IFOR in SFOR, podatki o sodelovanju v PzM.

Bebler poudarja, da je za ohranitev koherentnosti Nata kot zavezništva demokracij temeljno, da demokratični standardi za članstvo v isti meri veljajo za dosedanje članice, kot tudi za kandidatke (Bebler 1997, 44).

Z opredeljenimi zahtevami v Študiji o širitvi Nata so se srednje in vzhodnoevropske države spopadle s precej strožjimi kriteriji za vstop v zavezništvo, kljub temu, da njihova vojaška pripravljenost ni bila eden glavnih kriterijev za članstvo.

5.3 Širitev po hladni vojni

Leta 1997 so se na srečanju Severnoatlantskega sveta na vrhu v Madridu Natovi voditelji držav in vlad odločili, da povabijo Češko republiko, Madžarsko in Poljsko k pristopnim pogajanjem. 12. marca 1999 so tudi uradno postale članice zavezništva.

Na vrhunskem zasedanju v Pragi 21. in 22. novembra 2002 so bile v drugi krog širitve po hladni vojni povabljene naslednje države: Estonija, Latvija, Litva, Bolgarija, Romunija, Slovaška in Slovenija. Te so 29. marca 2004 s predajo ratifikacijskih listin tudi uradno postale članice Nata.

Svoja vrata pa še je zavezništvo še naprej puščalo odprta. Za članstvo v zavezništvu so si s sodelovanjem v ANČ prizadevale Albanija, Hrvaška in Nekdanja Jugoslovanska Republika Makedonija (NJRM). Na vrhu Nata v Bukarešti leta 2008 sta prejeli vabilo za vstop v Nato Albanija in Hrvaška. Makedonija vabila ni prejela zaradi nasprotovanja Grčije, ki je zahtevala, da se pred vstopom v Makedoniji uredi spor o imenu²³. Aprila 2009 je na zasedanju v Strasbourgu/Kehlu Nato obeležil šestdesetletnico podpisa Washingtonske pogodbe. Vrh je zaznamovala tretja širitev Severnoatlantskega zavezništva po hladni vojni z dvema novima članicama, Albanijo in Hrvaško (Vlada RS 2013b) ter oznanitev Francije, da se vrača v poveljniško strukturo.

Nato se je iz prvotnih 16 držav članic razširil na varnostno skupnost 28 držav. S širitvijo je postal močnejši in bolje pripravljen za opravljanje novejših varnostnih nalog. Politično bodo nove članice pripomogle k povečanju območja varnosti v evroatlantskem prostoru, vojaško pa bodo lahko zagotavljale specifične zmogljivosti in splošen prispevek k obrambi, v skladu s svojimi sredstvi (Nato 2003).

²³ Grčija že od leta 1992 trdi, da se Makedonija nima pravice imenovati Makedonija, saj je to ime grške zgodovinske pokrajine, domovine Aleksandra Makedonskega, prvega združitelja vseh Grkov. V OZN je bila Makedonija tudi zato sprejeta pod kratičnim imenom Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija (Mekina 2008).

Preglednica 5.1: Časovni okvir glede kriterijev, obravnavanja ter trajanja postopka sprejemanja novih članic v Nato

Obdobje	Kriteriji za sprejem	Obravnava	Trajanje postopka
1949-1982	vojaško-strateške prednosti	neformalna	kratko
1982-1991	<ul style="list-style-type: none"> - širši politični nagibi - pomembna je strateška pozicija in vojaška moč bodoče članice. - sprejetje se obravnava kot <i>ex post facto</i> nagrada za demokratizacijo političnega sistema nove članice 	neformalna	kratko
1991-1999	<ul style="list-style-type: none"> - kombinacija političnih nagibov ter vojaških zmogljivosti kandidatke - sprejetje se obravnava kot vzpodbuda in podpora oslabljenim Vzhodnoevropskim demokracijam. 	z letom 1995 postane formalna	daljše
1999-2009	<ul style="list-style-type: none"> - izpolnitev ANČ - politični kriteriji z oceno vpeljanih reform na varnostnem področju z zmanjšano pomembnostjo glede varnostne samozadostnosti kandidatke - možnost prispevanja k boju proti terorizmu 	formalna	še daljše

Vir: Bebler (2010, 15–33).

6 STRUKTURA IN DELOVANJE ORGANOV ZVEZE NATO

Čeprav se temeljni ustroj Nata danes ne bistveno razlikuje od tistega s časa hladne vojne, so spremembe po letu 1989 kazale potrebo po prilagajanju civilne in vojaške strukture zveze Nato. To se je odražalo predvsem v zmanjševanju števila odborov obeh delov ter vojaških poveljstev zavezništva. Številni odbori so nastali zaradi novih tveganj, vendar so se kljub relativno visokemu številu pokazali za pomembne, saj združujejo politične predstavnike na vseh ravneh, omogočajo obravnavo ter zagotavljajo razpravo. Pri reševanju političnih, vojaških in drugih vprašanj sodelujejo vse države članice. Kljub temu, da nimajo vse članice enakih zmogljivosti, v zavezništvu upoštevajo izkušnje posamezne države, tradicijo in sprejemajo razlike. Premostitev teh razlik je pomembna za oblikovanje in uresničevanje politike zavezništva, kar omogoča redno posvetovanje med državami članicami. Posvetovanja potekajo na številnih področjih, kot so: izmenjava informacij in mnenj, sporočanje ukrepov ali odločitev, razprave in dogovori. Potreba po posvetovanju igra ključno vlogo, ko se pojavijo napetosti in krizne razmere. V takih primerih je hitro odločanje odvisno od takojšnjega in nenehnega posvetovanja med članicami zavezništva.

Ena najpomembnejših institucij zavezništva za odločanje je *Severnoatlantski svet (NAC)*. Je telo z najvišjimi političnimi pristojnostmi in pooblastili za sprejemanje odločitev in hkrati edini, katerega pristojnosti izvirajo iz Severnoatlantskega sporazuma. Sestavljen je iz stalnih predstavnikov držav članic. V obliki t. i. Stalnega sveta se sestaja enkrat tedensko, dvakrat do štirikrat letno članice zastopajo ministri za obrambo oziroma za zunaje zadeve, vsake dve do tri leta pa se sestanejo državni poglavarji oziroma predsedniki vlad. Severnoatlantski svet predstavlja edinstven forum za široka posvetovanja držav članic, katere imajo enako pravico do izražanja svojih stališč. Vse odločitve so sprejete s soglasjem²⁴. Severnoatlantski sveta je v podporo svojemu delu ustanovil številne odbore in skupine za načrtovanje. Ti organi se prav tako sestajajo na različnih ravneh. Med številnimi pomožnimi odbori sta pomembna Odbor za obrambno načrtovanje (DPC) ter Skupina za jedrsko načrtovanje (NPG). Odbor je sestavljen iz stalnih predstavnikov, najmanj dvakrat letno pa zaseda na ravni obrambnih ministrov. Njegova naloga je usmerjati Natove vojaške organe. V skupini za jedrsko načrtovanje

²⁴ NATO ne pozna sistema glasovanja. Vse odločitve morajo biti sprejete soglasno (Nato 2002b, 9).

zasedajo obrambni ministri držav članic, ki razpravljajo o zadevah jedrske politike, kot so: varnost, namestitvev, nadzor ter širjenje jedrskega orožja (Nato 2001, 147–153).

6.1 Civilne organizacije in strukture

- **Sedež zveze Nato**

Je politični sedež zavezništva, stacioniran v Bruslju. Tu stalni predstavniki držav članic odločajo o pomembnih zadevah ter sodelujejo s partnerskimi državami, kar jim omogoča skupno delovanje in prispevanje k miru in stabilnosti. Na sedežu Nata je stalno zaposlenih približno 4000 ljudi (Nato 2012a).

- **Stalni predstavniki in nacionalne delegacije**

Vsako državo članico zastopa veleposlanik s podporo nacionalne delegacije. Njihova pomembna funkcija je prispevanje k posvetovalnim procesom. Namestitvev v skupni stavbi jim omogoča vzdrževanje uradnih in neuradnih medsebojnih stikov, prav tako pa z Mednarodnim sekretariatom in Mednarodnim vojaškim štabom ter s predstavniki partnerskih držav (Nato 2012b).

- **Generalni sekretar**

Je najvišji funkcionar in glavni predstavnik zavezništva, odgovoren za spodbujanje in usmerjanje procesa posvetovanja in odločanja. Lahko predlaga teme za razpravo in odločanje ter je pooblaščen za posredovanje v primeru nesoglasij med državami članicami. Odgovoren je za usmerjanje Mednarodnega sekretariata in komuniciranje z vladami članic ter z mediji. Je predsednik Severnoatlantskega sveta, Odbora za obrambno načrtovanje in Skupine za jedrsko načrtovanje, Evroatlantskega partnerskega sveta in Skupine za sodelovanje v Sredozemlju (MCG) ter sopredsednik Stalnega skupnega sveta Nato in Rusija (PJC). Hkrati je glavni predstavnik Nata v pogajanjih z drugimi državami oz. mednarodnimi organizacijami (Nato 2001, 218).

- **Mednarodni sekretariat**

Je sestavljen iz osebja držav članic Nata. Njegova naloga je zagotavljanje podpore procesu

oblikovanja konsenza on odločanja med članicami in partnerskimi državami. Odgovoren je za pripravo in izvajanje odločitev.

- **Urad generalnega sekretarja**

Obsega Osebni urad, Izvršni sekretariat, Urad za informiranje in tisk ter Urad zveze Nato za varnost.

- **Osebni urad**

Nudi podporo generalnemu sekretarju in njegovemu namestniku.

- **Izvršni sekretariat**

Je odgovoren za nemoteno delovanje: NAC, EAPS, PJC, MCG, DPC, NPG in Komisije zveze Nato in Ukrajine (*NUC*), načrtuje in organizira ter nudi administrativno podporo Severnoatlantskemu svetu in njegovim odborom.

- **Urad za informiranje in tisk**

Je zadolžen za dajanje uradnih izjav v imenu zavezništva in generalnega sekretarja, organizira srečanja za medije, izdaja pisna poročila za javnost in pomaga pri izboljšanju razumevanja Natove vloge in politik v javnosti.

- **Urad zveze NATO za varnost**

Usklajuje, spremlja in uresničuje varnostno politiko zavezništva.

- **Sektor za politične zadeve**

Sestavljata ga Politična direkcija in Direkcija za gospodarstvo. Politična direkcija ima sedem odsekov, ki se ukvarjajo predvsem z razvojem Natovih odnosov z drugimi evropskimi varnostnimi institucijami; s sestavljanjem govorov, člankov, poročil in dokumentov; z ohranjanjem odnosov Nata z Rusijo, Ukrajino in drugimi partnerskimi državami; z organiziranjem raznih srečanj, npr. ANČ in PzM; z vprašanji sodelovalne varnosti pri obvladovanju kriznih razmer; z vidiki ohranjanja miru med Natom in OZN; s politiko nadzora oborožitve kot tudi posvetovanj glede vprašanj neširjenja in razoroževanja. Direkcija za gospodarstvo pa se ukvarja predvsem z gospodarskimi dogodki, ki vplivajo na varnost (obrambni proračun, preoblikovanje obrambe in gospodarski problemi na področju obrambne politike).

- **Sektor za obrambno načrtovanje in operacije**

Ta sektor tvorijo štiri direkcije: Direkcija za obrambno politiko in načrtovanje sil, Direkcija za obrambno partnerstvo in sodelovanje, Direkcija za obvladovanje kriznih razmer in operacije in Direkcija za jedrsko politiko.

- **Sektor za obrambno podporo**

Skrbi za povezavo z Natovimi organizacijami za proizvodnjo in logistiko, svetuje generalnemu sekretarju, Severnoatlantskemu svetu, Odboru za obrambno načrtovanje ter drugim v zvezi z zadevami, kot so: raziskave, razvoj, proizvodnja, nabava oborožitve ter razširjena zračna obramba. Spodbuja pa tudi učinkovito rabo virov za opremljanje sil zavezništva.

- **Štab za posvetovanje, poveljevanje in nadzor na sedežu zveze NATO**

Glavna naloga je razviti politike in usmeritve za načrtovanje, uresničevanje, uporabo in vzdrževanje informacijskega sistema in sistema zvez v Natu ter spremljanje izvajanja.

- **Sektor za varnostne investicije, logistiko in civilno krizno načrtovanje**

- **Sektor za znanost in okolje**

Njegove glavne naloge so: svetovanje generalnemu sekretarju o znanstvenih in tehnoloških vprašanjih, spodbujanje sodelovanja na področju znanosti in tehnologije med državami članicami, partnerskimi državami ter državami Sredozemskega dialoga, sodelovanje z drugimi agencijami in organizacijami, ...

- **Urad za upravljanje**

Je odgovoren za pripravo, predstavitev in upravljanje proračuna Mednarodnega sekretariata. Namestnik direktorja skrbi za administracijo Mednarodnega sekretariata, za kadrovske zadeve, vzdrževanje objektov, zagotavlja konferenčne storitve in prevajanje ter tolmačenje dokumentov.

- **Urad finančnega nadzornika**

Zadolžen je za vpoklic finančnih sredstev in nadzor nad izdatki (civilni in vojaški proračun) in v skladu s finančnimi predpisi zveze Nato.

- **Urad predsednika Višjega odbora za vire**

Svetuje NAC-u o zahtevah po vojaških skupno financiranih virih in njihovi razpoložljivosti.

- **Urad predsednika proračunskih odborov**

Predsednika tega urada plačuje matična država z namenom, da bi ohranili neodvisnost proračunskih odborov.

- **Mednarodni računski odbor**

Revidira račune različnih organov zavezništva.

(Nato 2001, 217–233).

- **Organizacije zveze NATO za proizvodnjo in logistiko**

V kategorijo Natovih organizacij za proizvodnjo in logistiko sodijo številne organizacije, poznane kot "NPLO". Njihova naloga je oblikovati kolektivne zahteve sodelujočih držav na področjih oblikovanja in razvoja, proizvodnje, operativne ali logistične podpore ter upravljanja (Nato 2001, 305).

6.2 Vojaška organizacija in strukture

- **Vojaški odbor**

Je najvišji vojaški organ v zvezi Nato, odgovoren direktno Severnoatlantskemu svetu. Deluje stalno, sestavljajo pa ga visoki vojaški častniki, ki predstavljajo svoje države. Odbor je zadolžen za oblikovanje nasvetov civilnim organom v zvezi z vojaško politiko in strategijo ter dajanje smernic vojaškim poveljstvom, pomaga pa tudi pri razvijanju splošnih strateških konceptov Nata. Odbor vodi predsednik Vojaškega odbora, ki tako predstavlja najvišjega vojaškega častnika zavezništva (Trapans 2003, 41).

- **Mednarodni vojaški štab**

Se ukvarja z načrtovanjem, ocenjevanjem, priporočanjem in uresničevanjem odločitev vojaških zadev, ki jih obravnava Vojaški odbor.

- **Predstavniki partnerskih držav**

Sodelujejo s častniki iz držav članic zavezništva in tako prispevajo k pripravi strokovne razprave in uresničevanju ciljev v okviru vojaških zadev PzM.

6.3 Vojaška poveljniška struktura

Na razvoj nove poveljniške strukture zavezništva so vplivali številni dejavniki, med njimi so najpomembnejši: razvoj EVOI, uresničevanje CJTF, zmanjševanje in prestrukturiranje vojaških sil ter prevzem novih nalog, kot sta podpora mirovnim operacijam in obvladovanje kriznih razmer (Nato 2001, 249).

Racionalizacija Natove poveljniške strukture je ena najpomembnejših prioritet nadaljnjega razvoja Nata. Preoblikovanje je usmerjeno predvsem na tri področja znotraj organizacije:

1. obrambno načrtovanje (naj bi postalo bolj realistično ter učinkovitejše);
2. nabor in uporaba sil za delovanje v sodobnih operacijah (vprašanje nabora sil za sodelovanje v operacijah Nata in v rotacijah NRF);
3. transformacija poveljniške strukture (spremembe strukture poveljstev na vseh ravneh, dodajanje novih nalog ter redistribucija funkcij poveljstev).

Glavni cilji nove organiziranosti poveljstev so boljša podpora razvoju in povezljivosti Natovih obrambnih sil, krepitev povezave med evropskimi zavezniki ter ZDA in Kanado ter stroškovna učinkovitost (Grizold 2005, 88–89).

Ta naj bi omogočila učinkovitejšo in uspešnejšo poveljniško strukturo, ki lahko izpolni operativne zahteve za vse vrste nalog zveze Nato. Preoblikovanje pa pomeni tudi premostitev fizičnih in konceptualni razlik med dvema različnima dobama bojevanja. Med hladno vojno je bil poudarek na zmogljivosti in ognjeni moči, danes pa morajo sile biti okretne, proaktivne, pripravljene na hitro premostitev ter morajo omogočati manevriranje na bojišču brez jasnih frontnih črt.

Zavezništvo je razpustilo Vrhovno poveljstvo zavezniških sil za Atlantik s sedežem v Norfolku (Virginia, ZDA) in združilo vse odgovornosti za operativne zadeve Poveljstvu zavezniških sil za operacije²⁵ (ang. *Allied Command Operations (ACO)*) – prej Poveljstvo

zavezniških sil za Evropo v Monsu, Belgija (*ang. SHAPE*). Njegova naloga je določati standarde, ki jih morajo enote izpolniti, da bodo vključene v delovanje pod poveljstvom Nata. Hkrati je bilo v Norfolku na novo ustanovljeno Poveljstvo zavezniških sil za preoblikovanje (*ang. Allied Command Transformation (ACT)*), zadolženo za vojaško preoblikovanje zavezništva ter pripravo potrebnega usposabljanja za enote (Jones 2004).

Tako ima zavezništvo vrhovnega zavezniškega poveljnika za operacije (*ang. Supreme Allied Commander for Operations (SACEUR)*) in vrhovnega zavezniškega poveljnika za preoblikovanje (*ang. Supreme Allied Commander for Transformation (SACT)*).

Pod pristojnostjo Vojaškega odbora ostaja Regionalna načrtovalna skupina Kanade in ZDA, katere temeljna naloga je opravljati vojaško načrtovanje, potrebno za ohranjanje miru varnosti in ozemeljske celovitosti v kanadsko-ameriški regiji.

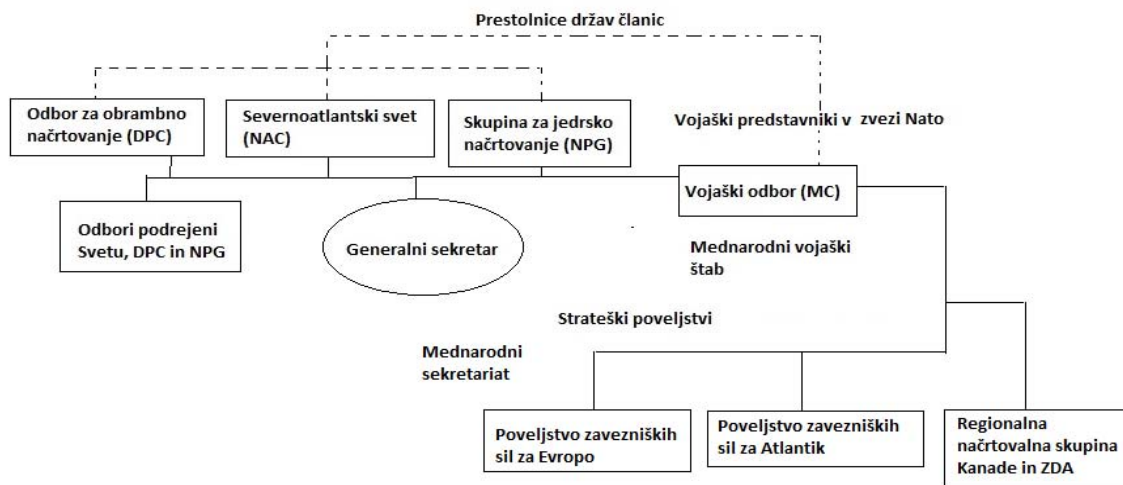
Kaj o preoblikovanju pravijo strokovnjaki v zavezništvu:

- Trenutni generalni sekretar Anders Fogh Rasmussen pravi, da bo preoblikovana struktura Nata zavezništvu omogočila, da se bolje pripravi na preizkušnje prihodnosti. Namesto dosedanjih 13.700 pripadnikov jih bo nova poveljstvena struktura v mirnem času imela samo 8800. Posegli bodo tudi v agencije, kajti od dosedanjih 14 bodo ostale samo tri, kakih 400 odborov pa nameravajo oklestiti na manj kot sto (Mašanović 2001).

- General James L. Jones pravi: »Zavezništvo sedaj zmanjšuje število svojih pripadnikov in se prenavlja, medtem ko se prilagaja za delovanje v spremenjenem varnostnem okolju. Nato izvaja analizo enot in nalog – pri čemer uporablja kot podlago Natove odzivne sile – s katero bo opredelil minimalno število enot in zmogljivosti, ki jih potrebuje za izvedbo svojih nalog 21. stoletja. Po zaključku ugotavljanja potreb bo vsako članico prosil, da prispeva enote in zmogljivosti, za katere sodi, da jih lahko ponudi. Po izpolnitvi Natovih zahtev se države članice lahko same odločijo, katere dodatne vojaške sile želijo imeti poleg tistih, potrebnih za zavezništvo. Ko se bodo države prilagajale rotacijskim in rednim zahtevam Natovih odzivnih sil, bo to tudi spodbuda za preoblikovanje vojska samih držav članic« (Jones 2004).

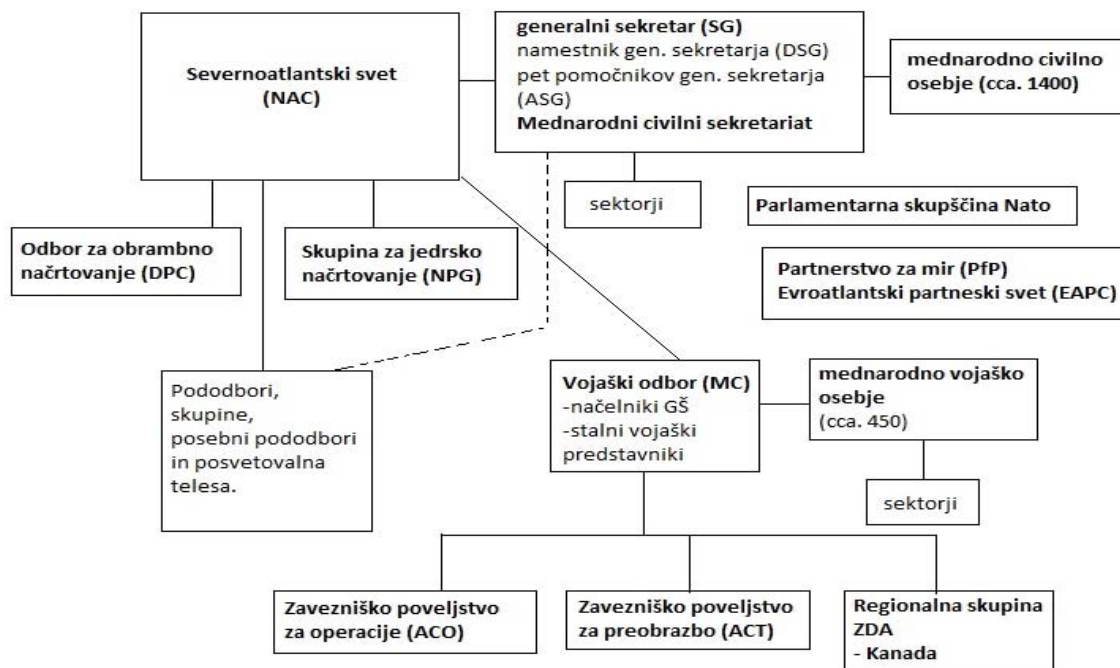
²⁵ V poveljstvu dela približno 2500 pripadnikov mednarodnega vojaškega osebja in približno tolikšno število častnikov, podčastnikov in drugih predstavnikov držav članic in partnerskih držav (Bebler 2007, 64).

Slika 6.1: Organigram civilne in vojaške strukture zveze Nato pred letom 2003

Vir: Nato (2001, 529).

Slika 6.2: Organigram civilno-politične in vojaške strukture zveze Nato po letu 2003

Vir: Bebler (2007, 60).

7 ANALIZA SPREMEMB

Vse od ustanovitve Nata je bila temeljna vloga zavezniških sil zagotavljati varnost in ozemeljsko celovitost držav članic. Naloga zagotavljanja varnosti z odvrčanjem in kolektivno obrambo ostaja njegova temeljna odgovornost, a vse bolj prihajajo v ospredje nove varnostne razmere, ki zahtevajo nov pristop k reševanju konfliktnih razmer. Nato predstavlja zelo močno vez med državami; kar je še dodatno prispevalo k njegovemu obstanku, je njegova prilagodljivost in zmožnost zaznave novih razmer, v katerih so potrebni novi prijemi, ki zagotavljajo varnost in stabilnost v mednarodnem okolju. Nato se zaveda, da njegova varnost ni odvisna samo od varnosti v evroatlantskem okolju, ampak tudi od varnosti v širšem okolju. Vse to je delno posledica globalizacije, kar pomeni, da nemiri in nevarnosti, ki se pojavljajo v širšem mednarodnem okolju, vplivajo tudi na varnost in stabilnost evroatlantskega območja. Spremembe v mednarodnem politično-varnostnem okolju po hladni vojni so od zveze Nata zahtevale prilagoditev na številnih področjih. V diplomskem delu sem se osredotočila na naslednje: širjenje zavezništva oziroma sprejemanje novih članic, prilagajanje v organizacijski strukturi in prevzemanje novih nalog ter sodelovanje na različnih področjih z državami nečlanicami in z drugimi mednarodnimi organizacijami.

V obdobju hladne vojne so se zvezi Nato pridružile štiri države (Turčija, Grčija, ZRN in Španija). Širitev je temeljila predvsem na vojaško-strateških razlogih, saj je šlo za zagotavljanje kolektivne obrambe svojih članic pri krepitvi moči proti blokovskemu nasprotniku. V obratnem smislu je potek širitve potekal po hladni vojni, ko neposrednega nasprotnika in morebitne nevarnosti vojne ni bilo več, zavezništvo pa si je moralo zagotoviti svoj obstoj. Nato si je prizadeval okrepiti sodelovanje in razširiti zavezništvo z novimi članicami predvsem zaradi zaskrbljujočih konfliktov in nestabilnosti na območju tranzicijskih držav. Ravno tako so nove članice v Natu videle zagotovitev svoje varnosti. Zamisel o širitvi članstva je v Natu svojo legitimnost dobivala postopoma, dokončno je bila potrjena s Študijo o širitvi zveze leta 1994, kljub temu, da so nekateri nasprotniki menili, da bo širitev z bivšimi državami SZ Nato notranje oslabil. Zavezništvo so se v treh krogih širitve pridružile Češka republika, Madžarska, Poljska, Estonija, Latvija, Litva, Bolgarija, Romunija, Slovaška, Slovenija, Albanija in Hrvaška.

Ko obramba območja svojih članic ni bila več prednostna naloga zavezništva, je to prvo ponudilo roko svojim bivšim vzhodnim nasprotnikom, kar se je izkazalo za pozitiven korak, saj širitev članstva posledično omogoča tudi širjenje demokracije, tržnega gospodarstva in spoštovanje norm mednarodnega prava.

Spremembe v organizacijski strukturi ter sprejemanje novih nalog sta dve razsežnosti, ki jih je Nato sprejel kot vidik njegovega preoblikovanja v spremenjenem geostrateškem okolju po koncu hladne vojne.

Po razpadu SZ se je potreba po obstanku Nata kmalu izkazala za pomembno, saj so se v Evroatlantskem območju začeli pojavljati drugi viri ogrožanja: medetnični konflikti, mednarodni terorizem, politična in gospodarska nestabilnost, organiziran kriminal ter širjenje jedrskega, biološkega in kemičnega orožja. Reorganizacija, temeljito zmanjšanje sil, znižanje stopnje pripravljenosti in preoblikovanje poveljniške strukture se je glede na odsotnost nasprotnika zdela smiselna. Zavezništvo je hitro prepoznalo nove strateške spremembe, saj je že z Londonsko in Rimsko deklaracijo nakazalo pripravljenost na preoblikovanje. S strateškim konceptom leta 1991 je zavezništvo začelo s preoblikovanjem vojaške strukture ter poudarilo pomen sodelovanja z bivšimi nasprotniki, za kar je kasneje ustanovilo tudi PzM in EAPS. Nadalje je Nato v Strateškem konceptu leta 1999 že obstoječim nalogam dodal partnerstvo in krizno upravljanje. Svoje preoblikovanje je potrdil tudi s sprejetjem nove pobude o zmogljivostih, ustanovitve NRF, CPU, ter EVOI, ki predstavlja pomemben del prilagajanja vojaških in političnih struktur, obenem pa krepi evropski steber zavezništva in čezatlantsko povezavo. Z obvladovanjem kriznih razmer tudi izven meja držav članic in z bojem proti terorizmu je zavezništvo potrdilo zmožnost prilagajanja na široki paleti področij.

Tako zunanje kot notranje prilagajanje Nata in nove naloge, ki jih je zavezništvo sprejemalo v zvezi z ohranjanjem miru in razreševanjem kriz, so zahtevale korenito spremembo njegove strukture. To sovпада s priložnostjo brez primere za oblikovanje novih kooperativnih varnostnih struktur v Evropi, namenjenih spoprijemanju z izzivi 21. stoletja. V skladu s tem zavezništvo razvija manjše, toda prožnejše in bolj gibljive sile, hkrati pa prilagaja svojo mednarodno poveljevalno strukturo in krepi vlogo evropske strani v transatlantskem varnostnem partnerstvu, da bi vsem evropskim zaveznicam omogočilo bolj koherentno in učinkovito prispevanje k nalogam in dejavnostim zavezništva (Vlada RS 1997c).

Strateškim razmeram po hladni vojni se je Nato med drugim prilagodil s sprejetjem širše opredelitve varnosti in sodelovanjem na celotnem evro-atlantsko območju, kar še danes velja za eno od temeljnih varnostnih nalog zavezništva. Da bi se učinkovito zoperstavili varnostnim izzivom, med Natom in partnerskimi državami poteka politični dialog in obrambno-vojaško sodelovanje, v mnogih primerih pa tudi skupno sodelovanje v operacijah in misijah Nata. Pričetki segajo v leto 1990, ko so voditelji zavezniških držav predlagali sodelovanje z državami srednje in vzhodne Evrope ter z nekdanjimi sovjetskimi republikami.

Kronološki pregled partnerstev:

- Leta 1991 nastane **NACC** (forum za posvetovanje med zavezništvom in bivšimi članicami Varšavskega pakta).
- Leta 1994 je bil ustanovljen program **PzM** s poudarkom na vojaškem sodelovanju med zvezo Nato in posameznimi partnerskimi državami.
- Istega leta je ustanovljen **Sredozemski dialog** z Alžirijo, Egiptom, Izraelom, Jordanijo, Mavretanijo, Marokom in Tunizijo. Glavni cilji so vzpostaviti in izboljšati regionalno varnost in stabilnost. Države sodelujejo na različnih področjih, kot so: piratstvo, terorizem, nelegalne migracije in trgovina z ljudmi, tihotapljenje orožja ter vojaško sodelovanje.
- Leta 1997 oblikujejo **EAPS** - multilateralni forum za dialog in posvetovanja o političnih in varnostnih vprašanjih, ki deluje tudi kot politični okvir za posamezne dvostranske odnose, ki se razvijajo med članicami Nata in državami PzM.
- Z Ukrajino in Gruzijo Nato sodeluje v okviru **Komisije Nato-Ukrajina (1997)** in **Komisije Nato-Gruzija (2008)**.
- Leta 2002 je ustanovljen **Svet Nato-Rusija**, ki predstavlja institucionalni okvir za konzultacije, gradnjo medsebojnega zaupanja, sodelovanje, sprejemanje skupnih odločitev in dejanj.
- Leta 2004 je bila ustanovljena **Istanbulska pobuda o sodelovanju** ali ICI. Gre za sodelovanje z državami Bližnjega vhoda (Kuvajt, Bahrajn, Katar in Združeni arabski emirati). Glavni cilj sodelovanja je prispevek k dolgoročni regionalni varnosti med državami bližnjevzhodne regije ter dvostransko sodelovanje na vojaško varnostnih področjih. Najpomembnejša področja sodelovanja so varnost meja, energetska varnost, obrambne

reformne, boj proti širjenju orožja za množično uničevanje, boj proti terorizmu, civilno krizno upravljanje, vojaško sodelovanje, idr. (Slovenija in Nato 2013).

Pri povezovanju Nata z drugimi mednarodnimi organizacijami sem se v diplomskem delu posvetila sodelovanju med Natom EU. Zveza Nato in EU sta organizacijsko ločeni mednarodni strukturi, ki se medsebojno prepletata v vsebinskem smislu. Večina (80 %) članic EU je hkrati tudi članic Nata. Članstvo v EU, ki naj bi zagotavljalo ekonomsko blaginjo in družbeno stabilnost, je tako kot članstvo v Natu po hladni vojni postal cilj nekdanjih socialističnih držav. Za razliko od procesa širitve zveze Nato so merila za vstop v EU strožja in natančneje opredeljena, posledično so tudi pogajanja zahtevnejša in dolgotrajnejša. Glede povezovanja s partnerskimi državami je Nato nekoliko v prednosti, saj tem državam z mehanizmi, kot so PzM, EAPS in ANČ, omogoča različne oblike sodelovanja. EU kljub sklepanju partnerskih odnosov ne pozna podobnih mehanizmov za sodelovanje z nečlanicami, saj temelji njeno delovanje v veliko večji meri na zakonskih osnovah kot delovanje Nata.

Tako Nato kot tudi EU pa prilagajata svojo strukturo in delovanje novim varnostnim izzivom po hladni vojni. Obe organizaciji si delita skupne strateške interese ter širši pristop k stabilnosti in varnosti, ki ob obrambni dimenziji vključuje politične, ekonomske, družbene in okoljske vidike. Da lahko obe organizaciji učinkovito delujeta kot strateška partnerja sta dokazali s skupnimi operacijami na območju Zahodnega Balkana (v Makedoniji, v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu), v Afganistanu, Sudanu in Somaliji. Njuno sodelovanje pa ni omejeno le na vzpostavitev varnosti, ampak glede na spreminjajoče se izzive sodelujeta tudi na področjih, kot so boj proti terorizmu in orožju za množično uničevanje, energetska in kibernetična varnost, civilno-krizno načrtovanje, zaščita civilnega prebivalstva pred jedrskim, biološkim in kemičnim orožjem, idr.

S preteklim skupnim sodelovanjem sta Nato in EU pridobila dragocene izkušnje, vendar je v tako spreminjajočem se okolju potrebno stalno razvijati nove oblike sodelovanja na različnih področjih. Da bi vzpostavila še trdnejše in vsestransko partnerstvo, morata izboljšati praktično sodelovanje in uskladiti svoje poslovanje.

8 SKLEP

V diplomski nalogi sem preučevala zvezo Nato, njegovo pravno podlago, strukturo in način delovanja organov. Pri tem sem se predvsem osredotočila na preraščanje zavezništva v splošno varnostno organizacijo po hladni vojni. Na začetku naloge sem postavila tri hipoteze, katere bom ovrednotila in potrdila oziroma zavrgla.

H1: *Po koncu hladne vojne si je Nato pri širitvi (sprejemanju novih članic) prizadeval predvsem za večjo legitimnost svojega obstoja kot zavezništva liberalnih demokracij in manj za svojo geostrateško okrepitev.*

Med sprejemanjem novih članic v zvezo Nato med hladno vojno in po njej obstaja bistvena razlika. Med hladno vojno so vabljene države razpolagale z močnimi vojaškimi zmogljivostmi ali imele pomemben geostrateški položaj. Obravnava kandidatke je bila neformalna, trajanje postopka za njihov sprejem pa kratko. Posebnih meril za vstop v zavezništvo ni bilo. Še več, nekatere države niso izpolnjevale niti osnovnih demokratičnih načel. Po hladni vojni politična in vojaška pričakovanja za sprejem kandidatke predstavljajo precej strožje kriterije za vstop kot pred hladno vojno. Obravnava kandidatke postane formalna, trajanje postopka za sprejem se podaljšuje. Razlogi za širitev zavezništva so predvsem politične, ideološke in ekonomske narave, širitev pa se pojmuje v smislu stabilizacije demokratičnih ureditev in tržnih gospodarstev nekdanjih socialističnih držav. Širitvi zavezništva z novimi članicami lahko pripišemo več pozitivnih vidikov, kot so: povečanje vojaških zmogljivosti in strateške globine, odvrčanje potencialnih groženj, brisanje ločevalnih mej ter širjenje varnosti in stabilnosti. Po hladni vojni izstopata predvsem moralna in politična podpora procesu demokratizacije ter samoohranitveni interes, ki z onemogočanjem propada Nata legitimizira njegov obstoj. Lahko rečemo, da je širitev Nata kot ena glavnih funkcij prilagajanja zavezništva novemu okolju pripomogla k legitimizaciji njegovega obstoja, zato lahko prvo hipotezo potrdimo.

H2: *V zadnjih 20. letih je zveza Nato svojo organizacijsko strukturo in naloge uspešno prilagajala novim varnostnim izzivom in spremembam v mednarodnem okolju.*

Danes sta podoba in poslanstvo zveze Nato precej drugačna kot tista iz leta 1949. Natu se je uspelo postopoma preoblikovati iz primarno vojaškego-političnega zavezništva v politično-varnostno organizacijo. Stalno prepoznavanje novih razmer na širšem varnostnem področju je Natu omogočilo prevzemanje novih funkcij (partnerstvo z državami nečlanicami in drugimi mednarodnimi organizacijami, krizni menedžment ter boj proti terorizmu) in prilagajanje v svoji organizacijski strukturi (zmanjšanje števila vojaških sil, obrambnih proračunov, števila odborov in agencij ter prilagoditev poveljniške strukture). Tudi druga hipoteza se je izkazala za pravilno postavljeno, v zadnjih 20. letih je zveza Nato svojo organizacijsko strukturo in naloge uspešno prilagajala novim varnostnim izzivom in spremembam v mednarodnem okolju, vendar je potrebno zavedanje, da je prilagajanje novim razmeram stalen proces, zato spanje na lovorikah ne pride v poštev.

H3: *Evropska unija na vojaško-obravnem področju Nata v njegovem delovanju ne omejuje, temveč se njuno sodelovanje vzajemno dopolnjuje in krepi.*

Na reševanje varnostnih vprašanj obeh organizacij je močno vplival konec hladne vojne, ko se je v Evropi oblikovalo novo varnostno okolje. Razmerje med EU in Natom na vojaško-obravnem področju se je začelo oblikovati šele v devedesetih letih prejšnjega stoletja. Pred tem to ni bilo aktualno, saj so se predhodnice EU usmerjale predvsem na sodelovanje v gospodarskem področju, varnostne zadeve pa reševale le s pomočjo Nata. Medtem ko je Nato že od svoje ustanovitve sprejemal razne koncepte in izvedbene dokumente, EU od ustanovitve z doktrinarnimi dokumenti o svoji varnostni politiki ni razpolagala do leta 2003. Prav tako ni imela ustreznih institucionalnih in vojaških zmogljivosti, s katerimi razpolaga Nato (predvsem zaradi članstva ZDA). Da bi lahko pri vzpostavitvi varnosti in stabilnosti v širšem evroatantskem področju obe organizaciji uspešno sodelovali, med drugim dokazujejo: dogovori Berlin plus, Natovo oblikovanje EVOI, skupna delovna skupina za področje zmogljivosti, institucionalno sodelovanje v obliki srečanj, deklaracija o EVOP, pomoč in prepustitev izvajanja operacij Nata EU, idr.

Skupen boj proti sodobnim virom ogrožanja je prispeval k razvoju sodelovanja med obema organizacijama. Pri tem je pomembno, da Nato in EU ne konkurirata ter podvajata naloge, ampak, da se s stalnim sodelovanjem in prilagajanjem dopolnjujeta in oblikujeta enakovredno partnerstvo. Zato lahko tudi tretjo hipotezo v celoti potrdimo.

9 LITERATURA

1. Asmus, Ronald D., Richard L. Kugler in Stephen F. Larrabee. 1997. Nato Enlargement: A Framework for Analysis. V *Nato's Transformation: the changing shape of the Atlantic Alliance*, ur. Philip H. Gordon, 94–120. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
2. Asmus, Ronald D. 2002. *Opening NATO's door: how the alliance remade itself for new era*. New York: Columbia University Press.
3. Bebler, Anton. 1997. *Central-Eastern Europe and Euro-Atlantic security: proceedings of the international conference*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. --- 1999. A Research Note on Eligibility for NATO Membership. V *The Challenge of Nato enlargement*, ur. Anton Bebler, 49–57. London: Praeger.
5. --- 2006. Eu, Nato in sodobni mednarodni terorizem. V *Varnost v postmoderni družbi*, ur. Marjan Malešič, 25–45. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. --- 2007. *Uvod v Evropske integracije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
7. --- 2009. NATO's cooperation with other international institutions: particularly with the European Union. V *NATO's new strategic concept: moving beyond the status quo?: proceedings of the Conference NATO's New Strategic Concept, 27-28 May 2009, The Hague*, ur. Bram Boxhoorn, 103–109. The Hague: Netherlands Atlantic Association.
8. --- 2010. Politika in dinamika širitve Nata. V *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*, ur. Marjan Malešič. 15–33. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

9. Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Cvrtila, Vlatko. 2004. Sigurnosni i geostrateški aspekti širenja Nato-a. V *Nato i novi mednarodni odnosi*, ur. Lidija Čehulić, 86–101. Zagreb: Politička kultura.
11. Daalder, Ivo H. in James Goldgeier. 2006. *Global Challenges for Nato*. Dostopno prek: <http://www.brookings.edu/research/opinions/2006/11/27globalgovernance-daalder02> (3. marec 2012).
12. Evroatlantska iniciativa. 2007. *Evroatlantska bezbednost (Španija: od neutralnosti do Nato-a)*. Dostopno prek: http://www.eai.org.rs/sr/evroatlantska_revija/evroAtlanticSecurity/story/63/%C5%A0panija%3A+Od+neutralnosti+do+NATO-a.html (1. oktober 2012).
13. *Evropski parlament*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/> (18. julij 2013).
14. Evropski parlament. 2008. *Maastrichtska in amsterdamska pogodba*. Dostopno prek: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/cfsp/article_7190_sl.htm (24. julij 2013).
15. Gaber, Maja in Kristina Ober. 2005. Mirovne operacije Zahodnoevropke unije in Evropske unije. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 97–109. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Geršak, Teodor. 1995. *Nato, njegova preobrazba in Slovenija*. Ljubljana: Združenje Atlantski svet Slovenije.

17. Grizold, Anton. 1999. *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. --- 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. --- 2006. Rekonceptualizacija Natovega preoblikovanja: Naslednji krog. V *Varnost v postmoderni družbi*, ur. Marjan Malešič, 13–22. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
20. --- in Bogomil Ferfila. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Gligorijević, Srđan in Đorđe Petrović. 2007. *Vodič kroz Partnerstvo za mir*. Beograd: ISAC fond. Dostopno prek: <http://www.isac-fund.org/download/Vodic%20kroz%20PzM.pdf> (4. april 2012).
22. Jones, James L. 2004. Vojaške zadeve (Preoblikovanje Natovih vojaških struktur). *Nato* (pomlad). Dostopno prek: http://www.nato.int/docu/review/2004/issue1/slovene/military_pr.html (7. julij 2013).
23. Kaplan, Lawrence S. 2007. Zgodovina: 40. obletnica Harmelovega poročila. *Nato* (pomlad). Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/slovene/history.html> (10. februar 2013).
24. Mašanović, Božo. 2011. Nova poveljstvena struktura Nata cenejša in učinkovitejša. *Delo*, 9. junij. Dostopno prek: http://www.delo.si/novice/svet/nova-poveljstvena-struktura-nata-cenejsa-in-ucinkovitejsa_2.html (1. julij 2013).

25. Mekina, Igor. 2008. Boj za dediščino Aleksandra Makedonskega. *Mladina* (33). Dostopno prek:

http://www.mladina.si/44450/boj_za_dediscino_aleksandra_makedonskega/?utm_source=tednik%2F200833%2Fboj_za_dediscino_aleksandra_makedonskega (15. februar 2013).

26. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH, odjel za Nato. 2013. *Nato danas*. Dostopno prek: <http://www.mvpei.hr/nato.aspx?mh=216&mv=1225> (4. april 2012).

27. Nato. 1991. *The Alliance's New Strategic Concept*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm (3. marec 2012).

28. --- 1995. *Study on Nato Enlargement*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_24733.htm (10. julij 2013).

29. --- 2001. *Priročnik o zvezi Nato*. Bruselj: Office of Information and press.

30. --- 2002a. *Prague Summit Declaration*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm> (16. junij 2012).

31. --- 2002b. *Razumeti novi Nato: predstavitev partnerjem*. Bruselj: Office of Information and Press. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/und-nato/und-nato-slv.pdf> (3. marec 2012).

32. --- 2003. *The Prague Summit and Nato's transformation*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/rdr-gde-prg/rdr-gde-prg-eng.pdf> (10. julij 2013).

33. --- 2004a. *Preoblikovani Nato*. Bruselj: Public Diplomacy Division. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/nato-trans/nato-trans-slove.pdf> (9. september 2011).

34. --- 2004b. *The Istanbul Summit Declaration, Our security in a new era*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-097e.htm> (24. september 2012).
35. --- 2010. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation*. Bruselj: Public Diplomacy Division. Dostopno prek: http://www.nato.int/strategic-concept/pdf/Strat_Concept_web_en.pdf (28. september 2012).
36. --- 2012a. *Nato Headquarters*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49284.htm (1. julij 2013).
37. --- 2012b. *National delegations to NATO*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49205.htm (1. julij 2013).
38. Nelson, C. Richard. 2004. Analiza: Širjenje vloge Nata v boju proti terorizmu. *Nato* (jesen). Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/slovene/analysis.html> (5. maj 2012).
39. Reiter, Dan. 2001. *Why NATO enlargement does not spread democracy*. *International Security*. Dostopno prek: <http://www.mitpressjournals.org/doi/abs/10.1162/01622880151091899?journalCode=isec&> (12. oktober 2012).
40. Saverieux, Paul. 2007. Celovite politične usmeritve: pregled. *Nato* (pomlad). Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/slovene/art2.html> (16. junij 2012).
41. Slovenija in Nato. 2013. *Stalno predstavništvo Republike Slovenije pri zvezi Nato*. Dostopno prek: <http://brussels.mission.si/index.php?id=3010> (31. julij 2013).

42. Ministrstvo za šolstvo in šport. 2013. *Svet po drugi svetovni vojni: hladna vojna*. Dostopno prek: http://mss.svarog.si/zgodovina/4/index.php?page_id=8332 (18. julij 2013).
43. Trapans, Jan Arveds. 2003. *Severnoatlanstko zavezništvo včeraj in danes*. Ljubljana: Združenje Atlantski svet Slovenije.
44. Vegič, Vinko. 1999. *Zavezništva in male države (Nekaj dilem slovenskega približevanja Natu)*. Teorija in praksa 36(6), 999–1013.
45. --- 2002. Nato po hladni vojni: o teoretičnih perspektivah. V *Nacionalna in mednarodna varnost*, ur. Marjan Malešič, 37–58. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
46. --- 2005a. Vloga in funkcije Nata po koncu hladne vojne. V *Sodobno vojaštvo in družba*, ur. Anton Bebler, 181–199. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
47. --- 2005b. Vloga Nata v mirovnih operacijah. V *Mirovne operacije in vloga Slovenije*, ur. Ljubica Jelušič, 79–96. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
48. Vlada Republike Slovenije. 1997a. *Vzajemna varnost (Evropska identiteta)*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/publikacije/vzajemna-varnost/evropska-identiteta/> (5. maj 2012).
49. --- 1997b. *Vzajemna varnost (Partnerstvo za mir)*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/publikacije/vzajemna-varnost/partnerstvo/> (7. marec 2012).
50. --- 1997c. *Vloga Nata in njegovih partnerskih držav (Notranje prilagajanje zavezništva)*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/publikacije/vloga-nata/notranje-prilagajanje/> (1. avgust 2013).

51. --- 1999. *Strateški koncept zveze Nato*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/dokumenti/strateski-koncept.pdf> (7. april 2012).
52. --- 2002a. *Dvostranska zavezništva z drugimi državami*. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/slovenija-nato/nacionalna-varnost/zaveznistva/> (18. julij 2013).
53. --- 2002b. *Kaj je Nato?* Ljubljana: Združenje Atlantski svet Slovenije. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/publikacije/kaj-je-NATO.pdf> (26. september 2012).
54. --- 2003. *Nato po Pragi*. Bruselj: Office of Information and Press. Dostopno prek: <http://nato.gov.si/slo/publikacije/nato-po-pragi.pdf> (7. maj 2012).
55. --- 2013a. *Evropska varnostna in obrambna politika (EVOP)*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/zunanja_politika/zunanja_in_varnostna_politika_eu/evropska_varnostna_in_obrambna_politika_evop/ (24. julij 2013).
56. --- 2013b. *Nato*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/zunanja_politika/nato/ (10. julij 2013).
57. Vladni portal z informacijami o življenju v Evropski uniji. 2011. *O Evropski uniji*. Dostopno prek: <http://www.evropa.gov.si/si/kratka-predstavitev/> (18. julij 2013).
58. Wikipedia. 2013a. *Varšavski pakt*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Varšavski_pakt (5. maj 2013).
59. --- 2013b. *Mihail Sergejevič Gorbačov*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Mahail_Sergejevič_Gorbačov (7. junij 2013).

60. --- 2013c. *Partnerstvo za mir*. Dostopno prek:
http://sl.wikipedia.org/wiki/Partnerstvo_za_mir (10. julij 2013).

PRILOGI

Priloga A: Severnoatlantska pogodba

Washington D.C. - 4. april 1949

Pogodbenice te pogodbe ponovno potrjujejo svoje zaupanje v cilje in načela Ustanovne listine Združenih narodov ter svojo željo, da bi z vsemi narodi in vladami živele v miru.

Odločene so varovati svobodo, skupno dediščino in civilizacijo svojih narodov, ki temeljijo na načelih demokracije, osebne svobode in vladavine prava. Prizadevajo si za spodbujanje stabilnosti in blaginje na severnoatlantskem območju.

Odločene so združiti svoja prizadevanja za kolektivno obrambo ter ohranitev miru in varnosti. Zaradi tega soglašajo s to Severnoatlantsko pogodbo:

1. člen

Pogodbenice se zavezujejo, da vse mednarodne spore, v katere bi bile lahko vpletene, rešujejo miroljubno, kot določa Ustanovna listina Združenih narodov, tako da mednarodni mir, varnost in pravičnost niso ogroženi, in da se v svojih mednarodnih odnosih vzdržijo grožnje s silo ali uporabe sile na način, ki ni v skladu s cilji Združenih narodov.

2. člen

Pogodbenice bodo s krepitvijo svojih svobodnih institucij, doseganjem boljšega razumevanja načel, na katerih temeljijo te institucije, in s spodbujanjem razmer, ki omogočajo stabilnost in blaginjo, prispevale k nadaljnjemu razvoju miroljubnih in prijateljskih mednarodnih odnosov. V svojih mednarodnih gospodarskih politikah si bodo prizadevale za odpravo sporov in bodo spodbujale gospodarsko sodelovanje med posameznimi ali vsemi pogodbenicami.

3. člen

Za učinkovitejše doseganje ciljev te pogodbe bodo pogodbenice z nenehno in učinkovito samopomočjo ter vzajemno pomočjo vsaka zase in skupaj vzdrževale in razvijale svojo individualno in kolektivno sposobnost upreti se oboroženemu napadu.

4. člen

Pogodbenice se bodo med seboj posvetovale, kadar koli bo po mnenju katere od njih ogrožena ozemeljska celovitost, politična neodvisnost ali varnost katere koli pogodbenice.

5. člen

Pogodbenice soglašajo, da se oborožen napad na eno ali več pogodbenic v Evropi ali Severni Ameriki šteje za napad na vse pogodbenice, in zaradi tega soglašajo, da bo v primeru takega oboroženega napada vsaka od njih ob uresničevanju pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe, ki jo priznava 51. člen Ustanovne listine Združenih narodov, pomagala tako napadeni pogodbenici ali pogodbenicam s takojšnjim individualnim in z drugimi pogodbenicami dogovorjenim ukrepanjem, ki se ji zdi potrebno, vključno z uporabo oborožene sile, da se ponovno vzpostavi in ohranja varnost severnoatlantskega območja.

Vsak tak oborožen napad in vsi posledično sprejeti ukrepi se takoj sporočijo Varnostnemu svetu. Taki ukrepi prenehajo, ko Varnostni svet ukrene, kar je potrebno za ponovno vzpostavitev in ohranjanje mednarodnega miru in varnosti.

6. člen²⁶

Za namen 5. člena se šteje, da oborožen napad na eno ali več pogodbenic vključuje oborožen napad:

- na ozemlje katere koli pogodbenice v Evropi ali Severni Ameriki, na alžirske departmaje Francije²⁷, na ozemlje Turčije ali na otoke pod jurisdikcijo katere koli pogodbenice na severnoatlantskem območju severno od rakovega povratnika;
- na sile, plovila ali zrakoplove katere koli pogodbenice, ko so na teh ozemljih ali nad njimi ali na katerem koli drugem območju v Evropi, na katerem so bile na dan začetka veljavnosti te pogodbe nameščene zasedbene sile katere koli pogodbenice, ali na

²⁶ Definicija ozemelj, za katera se uporablja 5. člen, je bila spremenjena z 2. členom Protokola k Severnoatlantski pogodbi o pristopu Grčije in Turčije, podpisanega 22. oktobra 1951.

²⁷ 16. januarja 1963 je Severnoatlantski svet ugotovil, da se ustrezne določbe te pogodbe od 3. julija 1962 ne uporabljajo več za nekdanje alžirske departmaje Francije.

območju Sredozemskega morja ali na severnoatlantskem območju severno od rakovega povratnika.

7. člen

Ta pogodba ne vpliva na pravice in obveznosti pogodbenic, ki so članice Združenih narodov, izhajajoče iz Ustanovne listine, in se ne razlaga, kot da kakor koli vpliva nanje ali na primarno odgovornost Varnostnega sveta za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti.

8. člen

Vsaka pogodbenica izjavlja, da nobena mednarodna obveznost, ki zdaj velja med njo in katero koli drugo pogodbenico ali tretjo državo, ni v nasprotju z določbami te pogodbe, in se zavezuje, da ne bo prevzela nobene mednarodne obveznosti, ki je v nasprotju s to pogodbo.

9. člen

Pogodbenice s to pogodbo ustanovijo svet, v katerem je zastopana vsaka od njih, da bo obravnaval zadeve v zvezi z izvajanjem te pogodbe. Svet je organiziran tako, da se lahko kadar koli takoj sestane. Svet ustanovi potrebne pomožne organe; predvsem takoj ustanovi obrambni odbor, ki priporoči ukrepe za izvajanje 3. in 5. člena.

10. člen

Pogodbenice lahko s soglasnim dogovorom povabijo katero koli drugo evropsko državo, ki je sposobna podpreti načela te pogodbe in prispevati k varnosti severnoatlantskega območja, da pristopi k tej pogodbi. Tako povabljeni država lahko postane pogodbenica te pogodbe z deponiranjem svoje listine o pristopu pri Vladi Združenih držav Amerike. Vlada Združenih držav Amerike bo vsako od pogodbenic obvestila o deponiranju vsake take listine o pristopu.

11. člen

Pogodbenice to pogodbo ratificirajo in njene določbe izvajajo v skladu s svojimi notranjepravnimi postopki. Listine o ratifikaciji se čim prej deponirajo pri Vladi Združenih držav Amerike, ki bo vse druge podpisnice uradno obvestila o vsakem deponiranju. Pogodba začne med državami, ki so jo ratificirale, veljati takoj po deponiranju listin o ratifikaciji

večine podpisnic, vključno z listinami o ratifikaciji Belgije, Francije, Kanade, Luksemburga, Nizozemske, Združenega kraljestva in Združenih držav, za druge države pa začne veljati na dan deponiranja njihovih listin o ratifikaciji²⁸.

12. člen

Po desetih letih veljavnosti te pogodbe ali kadar koli pozneje se pogodbenice, če katera od njih to zahteva, skupaj posvetujejo z namenom, da jo pregledajo in pri tem upoštevajo dejavnike, ki takrat vplivajo na mir in varnost na severnoatlantskem območju, vključno z razvojem dogovorov na svetovni in regionalni ravni po Ustanovni listini Združenih narodov za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti.

13. člen

Po dvajsetih letih veljavnosti te pogodbe lahko katera koli pogodbenica preneha biti pogodbenica eno leto po tem, ko je obvestilo o odpovedi poslala Vladi Združenih držav Amerike, ki bo vlade drugih pogodbenic obvestila o deponiranju vsakega obvestila o odpovedi.

14. člen

Ta pogodba, katere angleško in francosko besedilo sta enako verodostojni, se hrani v arhivu Vlade Združenih držav Amerike. Ta vlada bo vladam drugih podpisnic poslala pravilno overjene izvode.

(Nato 2001, 539-542)

²⁸ Pogodba je začela veljati 24. avgusta 1949, po tem ko so vse države podpisnice deponirale svojo listino o ratifikaciji.

Priloga B: Analiza sprememb v zvezi Nato med hladno vojno in po hladni vojni

	Pridružene članice	Način sprejemanja novih članic	Sprejeti dokumenti in naloge	Vojaške sile in glavna poveljstva
Nato v hladni vojni	Prvotni zasedbi 12-ih držav se pridružijo: - Turčija (1952) - Grčija (1952) - Zvezna Republika Nemčija (1955) - Španija (1982)	- Kratki pristopni postopki brez formalne obravnave. - Glavni kriteriji za povabilo so strateška pozicija in vojaške zmogljivosti kandidatke.	Glavne naloge: - varnost - posvetovanje - odvrčanje in obramba - Strateški koncept za obrambo severnoatlantskega območja - Strategija množičnega povračila - Strategija fleksibilnega odziva	Vojaške sile v visoki pripravljenosti s poudarkom na ognjeni moči. - Poveljstvo zavezniških sil za Evropo - Poveljstvo zavezniških sil za Atlantik
Nato po hladni vojni	- Češka Republika (1999) - Madžarska (1999) - Poljska (1999) - Estonija (2004) - Latvija (2004) - Litva (2004) - Bolgarija (2004) - Romunija (2004) - Slovaška (2004) - Slovenija (2004) - Albanija (2009) - Hrvaška (2009)	- Daljši pristopni postopki s formalno obravnavo. - Zahtevnejši kriteriji glede izpolnjevanja demokracije, političnih in vojaških zahtev.	- Glavnim nalogam dodajo obvladovanje kriznih razmer in partnerstvo. - Londonska (1990) in Rimska deklaracija (1991), Strateški koncepti (1991, 1999, 2010), PzM (1994), CJTF (1994), EAPS (1997), EVOI (1997), operacije »out of area« (1995), boj proti terorizmu (2001), CPU (2006), ...	Zmanjšan obseg skupnih vojaških sil in stopnje bojne pripravljenosti. Sile so prožnejše in mobilnejše. - Poveljstvo zavezniških sil za preoblikovanje (ACT) - Poveljstvo zavezniških sil za operacije (ACO)